

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 16. BŘEZNA 1932

ZA KČ 2.—

Zklamané iluse?

—fp—

Berlín volí presidenta

FRANTA KOCOUREK

Proti falešné teorii

DR. EVŽEN STERN

O čapkovské generaci za války a po ní KAREL ČAPEK

České divadlo a německý režisér

Pluk mrtvých hlásí

GEL

Kdo je vinen? — Kumulace funkcí - ale jiná — Silnice a nezaměstnanost

Důležité mládí

Recept na národní stát — Dopisy o „Ní“

odborní lékaři

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Bářské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

Bankovní dům

PETSCHEK A SPOL.

Praha II, Bredovská 18

Adresa telegramů Petschekomp

Založeno 1838

RIUNIONE ADRIATICA DI SICURTÀ V TERSTU

Akiový kapitál a ostatní záruční prostředky koncem
roku 1930 ----- lir 761.360.172 —

Ředitelství pro ČSR. v Praze II, nároží Národní a Jungmannovy třídy

pojišťuje výhodně na život, proti škodám, vzniklým z požáru, krupobití, při dopravě zničením nebo poškozením zboží neb jeho zcizením, proti škodám, vzniklým z krádeže vloupáním, proti rozbití skel, proti škodám, vzniklým přerušením provozování závodu následkem požáru, proti škodám z úrazu a rozbití strojů a proti následkům povinného ručení. — Na požádání zašle zdarma ředitelství prospekty i podrobné výpočty. — Telefonní čísla: 30751, 24772, 31690, 31691, 39497 a 39498.

Inserujte v PŘÍTOMNOSTI

UČME SE Z MINULOSTI

Světa i stíny české politiky v letech 1848-1916 vystupující z rámce dějin monarchie rakousko-uherské za vlády Františka Josefa I., nastupujícího na trůn za éry feudálního absolutismu a umirajícího za nejstrašnější hudby děl, jež byla ouverturou rodícího se sebeurčení národů Evropy,

kriticky zaostruje sensační monografie vynikajícího publicisty B. Hlaváče, kterou pod názvem

FRANTIŠEK JOSEF I.

život - povaha - doba

vydává v bohatě ilustr. sešitech o 32 stranách po Kč 3.90 za Fr. Borový, nakladatelství, Praha, a dodá každý knihupec.

NABÍDKY A POPTÁVKY

Poplatek za jednu noticku zasláný současně ve známkách obnáší Kč 10.—, služby a práce Kč 5.—

Učitelka hledá od 1. června byt, pokoj a kuchyň s příslušenstvím (elektriku, plyn) v centru Prahy, nejraději Žižkov, Vinohra-

dy u stanice elektrických drah. Nabídky do adm. t. l. pod číslem 77.

Prodám úplně nový fotoaparát značky Comtessa Nagel,

světelnost 3:5, formát 2x4 cm, na filmy. Do adm. t. l. pod číslem 78.

Prodám levně klavír. Nabídky do ad-

ministrace t. l. pod číslem 80.

Koupím starší dobrý gramofon levně. Nabídky pod značkou „Za hoto-

vé“ do adm. t. l. pod číslem 81.

Koupím starší skříně na knihy. Nabídky pod značkou levně do adm. t. l. pod číslem 79.

Pronajmu třípokojový byt s příslušenstvím v Bubenci. 10.000 Kč. Do adm. t. l. pod zn. u M. N. O. pod čís. 82.

DOPISY URČENÉ PRO TUTO RUBRIKU OZNAČUJTE: NABÍDKY A POPTÁVKY A ČÍSLO INSERTU

OBSAH 10. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Laikova epistola k důstojníkům. — a: Soumrak „zdravé finance“. — KAREL ČAPEK: O čapkovské generaci. — BEDŘICH BĚLOHLÁVEK: K situaci České Filharmonie. — Ing. JAROMÍR VÁVRA: Soubor dvou. — Evropa — nikoliv snadno a rychle. — Vzniká už národ podkarpatských Rusinů? — Rozdíl mezi bulvárním a červeným tiskem. — Nebude z toho zase nic? — Co se vleče, neutěče. — Dopisy o „Ní“.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Zklamané iluze?

I.

Ztráta uctivosti.

Angličané, kteří jsou v demokracii skoro takovými odborníky jako Němci v chemii, několikrát vyjádřili ústy svých různých představitelů myšlenku, že nejlépe je založena ta demokracie, která spočívá na uctivosti lidu k vůdcům. Tato velmi správná a klasická myšlenka v našich poměrech bohužel je schopna vzbuzovat spíše beznaděj než potěšení a doufání. Neboť — kam se poděla ona uctivost? Členové našeho Národního shromáždění si sotva uvědomují, jak blízko vyměření jsou všechny druhy a odrůdy takového pocitu. Je-li třeba, aby také naše demokracie byla založena na uctivosti lidu k vůdcům, je čím dále tím méně toho, na čem ji zakládati. Jsme v situaci muže, který ví, že kameny ve zdi je nutno spojit maltou, ale který má před sebou ještě velký kus práce a už jen poslední škopek malty. Teoretické vědění o potřebě malty mu mnoho nepomáhá, ačkoliv ovšem vždy je snazší vyrobit maltu než vzbudit uctivost. Počíná nám bolestně chybět živel důvěry, abychom jím vyplnili trhliny, které pod tlakem hospodářské krise se otevřely v demokratické psychologii. Krise demokratické nálady je v této chvíli aspoň tak velká jako krise hospodářského systému. Zdá se, že touto zemí bloudí ještě více nezaměstnaných pocitů uctivosti než nezaměstnaných dělníků a úředníků.

Pocit uctivosti může býti ušlechtilý nebo pošetilý — podle objektů, k nimž se vztahuje. Je právě tak ušlechtilé důvěřovat mužům moudrým a spravedlivým jako revoltovat proti hloupým a nesvědomitým. Zatím krátce vyličme situaci, do které se pocit uctivosti dostal.

Neviděl jsem sám ony tři divadelní hry, o nichž mi referovali známí, ale referáty byly tak souhlasné, že nemohou býti klamně. Byly to referáty více o publiku než o hře. Po první hře: za nic nebylo publikum tak vděčno jako za odmítavé poznámky o poslancích; tu se lidem blahem roztahovaly obličeje; chce-li autor křídít v této době potlesk na otevřené scéně, nechť vloží některé své osobě do úst ostrý vtip na parlament; to jde nejlépe na odbyt. — Referát o druhé hře: nadšení dostoupilo vrcholu, když se se scénou poukázalo na nepřekonatelnou lásku poslanců k dietám; udělejte z poslance bytost, která po ničem jiném nebaží než po penězích, a budete oblíbeni u publika a budou vás pokládat za muže, který prohlédá k hodnotě věcí. — A referát o třetí hře: obecnost bylo chladné, ale když se s jeviště ozvaly narážky na úplatnost politiků, publikum povstalo a aplaudovalo, asi tak, jako aplaudovalo za války, když hráli předehru k „Libuši“.

I kdybychom nic jiného nevěděli (a je tu bohužel ještě mnoho k vědění a k sdělování), už toto je vážná známka nebezpečí. Odstraňte z reprezentativní demokracie úctu k mužům, kteří ji provádějí, a je to, jako byste vyrazili dno ze sudu. Jestliže v demokracii začínou poslance pokládat za nejvhodnější předmět satiry

a skoro za nic jiného, jsme všichni i s poslanci na nakloněné ploše, a zbývá jen dohodnout se o úhlu sklonu, na němž tak vratce stojíme. Je to stav, za který trpí nevinní s vinnými, neboť rozmrzelost lidu nerozlišuje pečlivě a delikátně. Nevinní mají aspoň tu vinu, že nemají tolik síly, aby vinníky odstranili.

Není tedy nálada veřejnosti snad ničemu nyní tak vzdálena jako uctivosti k vůdcům. Kdyby někdo přišel a podle teorie žádal tento druh úcty od publika, které se shromažďuje na schůzích a v divadlech, působil by asi trapným dojmem někoho, kdo spadl s modrého nebe. Situace naše jest taková: víme, co má být; ale to, co má být, není.

Kdo jiný než poslanci měl býti strážcem morální autority parlamentu? A kam to za třináct let přivedli? V jakém to stavu zachovali úctu k parlamentu, jež jim byla k ochraňování předána r. 1918?

Je jen parlament vinen?

Jsou některé věci, za které parlament nemůže, ačkoliv opoziční agitace by mu nejraději přisoudila vinu i za bolení hlavy. Tak nemůže na př. hned za největší úraz této doby, hospodářskou krizi. Ta krise by byla přišla, i kdybychom měli nejvýtečnější, nejvzornější parlament na světě. Ani nejlepší poslanci nemohou odpovídati za kupní sílu ciziny nebo za celní nevraživost jiných států. Žádný znamenitý zástupce lidu nebyl by mohl rozmluviti Anglii úmysl zavést ochranná cla; ani český Aristides nemohl by změnit fakt, že v Německu je bída, a že následkem toho tento starý odběratel našich výrobků se změnil v neodběratele; sebe moudřejší a sebe spravedlivější člověk nemůže vládnout nad zahraničními fakty, jimž jsme jakožto vývozní stát krutě podrobeni. Nebylo síly, která by naše hospodářství mohla uchránit infekce z ciziny. Trpí-li poslanci za toto, trpí nevinně.

Jestliže tedy úcta k parlamentu se drobí zejména pod psychologickými účinky hospodářské krise, musíme říci, že se drobí bez spravedlivé logické příčiny, a my v „Přítomnosti“ nechceme se přidati na stranu laciného pobuřování. Nebudeme obviňovat vládu z toho, že ten nebo onen exportní průmysl už nemůže exportovat, protože tím není vinna vláda, nýbrž zahraniční kupec, kteří nechtějí kupovat nebo, což je stejně zlé, platit. To by také nespravila žádná oposice u nás, kdyby se dostala k moci.

Tolik musí každý poctivý a střízlivý muž říci. Ale, nikterak neopouštěje tuto chvalitebnou poctivost a střízlivost, bude moci nebo dokonce museti dodati, že přes to, že náš parlament za hospodářskou krizi nemůže, vypadá to v něm někdy přibližně jako v Zlamané Lhotě. To může člověk, držící se skutečnosti, říci, i když nesložil slavný slib, že bude vyjadřovat vždy jen radikální mínění. Poměry v parlamentě jsou takové, že i ostré odsouzení jich se ještě snáší se střízlivostí a rozvahou. Ani střízlivost, ani rozvaha nesmějí nám ukládat mlčení tam, kde se něco obrací v náramnou nedokonalost.

Nebudeme zapírat, že parlamentní jednání o bankovní a inkompatibilitní zákon nás zradikalisovaly,

ačkoliv nebylo v našom úmyslu státi se radikálnymi. Kompromis je v demokratickej politice zrejme nezbytná vec, ale nesmie to byť kompromis s neušlechtilosťou alebo nestatečným váháním tam, kde sa politik potká s nedostatkom dobrej vôle. Bylo-li nám pozorovati, ktorak po celé mesiace väzlo jednanie o bankovním zákone ze žiadného iného dôvodu než z toho, že dva páni poslanci ľudovej strany, mající na věci hmotný zájem, dovolili si parlamentnímu výboru vëzet jako kost v krku, musí nám býti dovolena nelibost, již cítíme, a ktorou ani neomlouváme. Jest na jiných, aby se omlouvali. Tu nejsou vinni jen oni dva poslanci; je vinno i prostředí, o němž oni tak dobře vědí, že je dovoleno v něm býti drzým. Je možno dělati kompromis s city nebo se zájmy velké společenské složky; je třeba uzavřít kompromis mezi zájmy zemědělskými a průmyslovými nebo mezi city atheistů a lidí věřících; ale nikdy se nemá uzavřít kompromis s dvěma poslanci, kteří chtějí vydělávat. Ovzduší, které povzbuzuje lidi k podobné smělosti, není zdravé ovzduší. Jestliže se s takovými zjevy jedná šetrně místo energicky, je to známkou, že duch odhodlanosti zestárnul a ochabl a že špatnost má v takové instituci vydržené právo. Je to zároveň známkou toho, že parlament by potřeboval příliš nových, nikoliv tak zlostejných a zcyničtělých sil.

Nemůže tedy parlament za hospodářskou krizi, ale může za liknavost v projednávání těch domácích věcí, v nichž by bylo možno zjednat aspoň částečnou nápravu. (Dokončení.)

—fp—

p o z n á m k y

Kumulace funkcí — ale jiná

Napiše-li se dnes: kumulace funkcí, myslí čtenář hned na banky. A dnes už také na poslance a senátory. Není divu. Bankovní ředitelé a někteří poslanci a senátoři se o to hodně přičinili. Četli-li jsme neustále v novinách o bankovních ředitelech, kteří měli až 40 funkcí v různých správních radách, četli-li jsme v novinách o poslancích a senátorech, kteří mají tolik — a velmi dobře honorovaných funkcí — nesmíme se diviti, že čtenáři, čte-li o kumulaci funkcí, ozve se: banky, poslanci, senátoři. Ne všichni poslanci a senátoři. Viděli jsme na př., že lidová strana šla do boje za to, aby poslanci a senátoři mohli klidně nadále seděti ve správních radách, šla s takovým nadšením, s jakým nevyvíhala až dosud žádný křesťanský požadavek. Kumulace tato se setkala — když nic jiného — s odporem zdravého rozumu, který nedovede pochopiti, jak jednotlivec může být současně na 25—40 místech, zejména když nejde o funkce v nějakém malém společku, ale v průmyslových podnikcích a bankách, kde se jedná o desítky a sta milionů.

Ale jest tu ještě jiná kumulace funkcí. Ne snad tak nebezpečná, jako slučování funkce zákonodárce s funkcemi v průmyslových podnikcích a bankách, ne taková kumulace bezpočtu správních radovství v rukou několika ředitelů. Ale kumulace funkcí na tolik nebezpečná, že může natropiti slušné škody. Psalo se několikrát o tom, jak banky a průmyslové podniky v posledních letech usilovaly o to, aby do svého středu dostaly některého z aktivních politiků. Věděly dobře, proč tak dělaly. Ale: to nedělají jen banky a průmyslové podniky. Pomalu každý větší spolek u nás bude mít v čele buď ministra, nebo aspoň poslance a senátora. Zašlo to už i do sportu, do S. K. Slavie, do A. C. Sparty. V tom nemohla zůstati pozadu ani národní demokracie, a také posl. Hodač stojí v čele jednoho fotbalového spolku. Nelze všechny tyto případy házěti do jednoho pytle. Je celá řada spolků, kde poslanec nebo senátor dostal se v jejich čelo tím, že léta v nich pracoval, nebyl-li sám kdysi zakladatelem spolku. Řadu takových funkcí — aby byl uveden příklad — má ministr Slávik, jehož jméno padlo také při otázce nového starosty Sokola. Dlužno říci, že tato kumulace v případě Slávikově jest o hodně sympatičtější než kumulace na př. agrárního senátora Stodoly, posl. ing. No-

váka, Hrubana atd. Říká se také, že ministr Slávik si svých funkcí hledí.

Jest celá řada spolků, které chtějí mít v čele „aspoň“ poslance. Úmysl jest průhledný. Mnohou věc spolek vyřídí pohodlněji, má-li v čele politika. Stačí, předseda-li několika schůzí. Vše ostatní obstarávají ostatní funkcionáři, kteří při nejrůznějších intervencích neopomenou klásti důraz na to, kdo že stojí v čele jejich organizace. Jest celá řada politiků, kteří se k těmto funkcím dostanou jako Pilát do kředa. Přijmou jednu funkci, přijmou funkci druhou, a za nějakou dobu zjistí, že pro sebe nemají jeden večer, že nemají chvíli času, aby prostudovali to, co mají v prvé řadě sledovat. Zacházíme velmi neekonomicky s naší politickou generalitou, s naší politickou garniturou I. i II. třídy; politika, který by se měl soustředit, politika, který by neměl býti vyrušován, posíláme někam na venkov, kde mluví 30—40 lidem, aby měl zkažené odpoledne, večer i noc. Nutíme svoje politiky, aby nabrali na sebe práce víc než unesou. Kličky a koterie dovedou zapudit nové pracovníky, kteří by se hlásili, ale nechtějí poslouchat tyto kličky a koterie. Výsledkem toho jest žalostná prostřednost, nedostatek času se soustředit. A k těmto všem úkladům o chvíli času přicházejí spolky, které chtějí mít v čele „aspoň“ poslance. To jest dernier cri módy spolkového života. Spolky tak dostávají jméno, které jest jim dobrou firmou. Získávají tak i přízeň politických stran, které chtějí mít ve své sféře co možno hodně spolků. Předseda, který kdysi byl dříve hybnou pákou spolku, jest dnes jen reprezentantem, který zahájí schůzi, řekne několik slov, která jsou už tak běžná, že při tom může myslit na něco jiného, a už se omlouvá, že ho nutná záležitost volá kamsi jinam. Tam se to opakuje. A v takovýchto společích zkvětá vše to, co bylo u nás doma, a zejména v poslední době: kličkaření, kamaraderie, koterie. Bručí se na vázané kandidátní listiny, na diktát výkonných výborů. Ale tu nejsme u jádra bolesti; neboť: ty kličky, koterie ve stranách, by byly i bez vázaných kandidátních listin. Ty kličky, kryty politiky, kteří jsou příliš exponováni než aby v některých otázkách mohli se dobře informovati a rozhodnouti po dobrém uvážení, dovedou se vyrovnat s každým, kdo s nimi nesouhlasí. Ty kličky mají pro své lidi dosti funkcí, často ne špatně honorovaných, ovšem jen pro ty, kteří jdou s nimi. Jsou to malí poddůstojníkové, kteří vědí, že generalita jest příliš upoutána jinam, aby jejich činnost mohla býti kontrolována. Mluví se hodně o mladých a starých. Doznejme si — byť i neradi — že jest to mládež (aspoň některá), která dovedla již dobře využiti toho, že starí nejsou doma a rozdělila si dobře celou hru. Toto kumulování funkcí vede k tomu, že odpovědní politikové si nemohou všimati věcí, kterých by si měli všimati, kdyby funkce měli vykonávati plně. A začne-li něco praskat, jest jméno politika, který stojí v čele, jako záchranný pás. Ututlá se to, aby nebylo poškozeno jeho jméno, nebo strana.

Leckterá korporace by se slušně rozvíhala, a mohla by něco znamenat, kdyby ve svém středu neměla lidí, kteří svoji funkci nemohou vykonávat. Do korporací, jež by potřebovaly lidi, kteří by se mohli práci věnovati, kteří by se práci věnovali, volí se lidé, u nichž od prvopočátku je vyloučeno, aby si našli více času než stačí na letmou účast na nějaké schůzi. Jejich jména čteme sice na různých svoláních, ale jejich práci nevidíme a viděti nemůžeme, protože si nemohou najíti pro ni času. Všude a pro každého má den jen 24 hodin. V leccems prostá jejich jména zatlačí; ale vnitřní práce v různých korporacích potřebuje lidí, kteří se mohou práci věnovati. Jistě mnoho by se spravilo dobrou reorganizací našeho spolkového života, který jest hlubokou studní, do níž bez výsledku, bez užitku plyne mnoho sil. Bručíme na byrokratizmus v úřadech. Kdo však má možnost pozorovat práci v různých spolecích, jejich formalismus, nedochvilnost, zdoluhavé jednaní a nekonečné debaty, večery, které končí tím: tak co jsme vlastně udělali?, ví, že bychom mohli mluvití také o byrokratizmu našich spolků a organizací, který nikomu nedodá chuti k práci.

Uloží-li bankovní zákon zdravou újmu bankovním ředitelům ve věci kumulace funkcí ve správních radách, bude nyní na politických stranách, aby tento zdravý princip, nekumulovat, nehrmadit funkce, provedly i ve vlastních radách. Ať už jde o funkce honorované nebo nehorované. Jest potřebí, aby strany provedly zásadu inkompatibility, neslučitelnosti, zákaz hromadění funkcí přespřiliš i ve vlastních radách a aby pracovaly i k odstranění kumulace funkcí, které nejsou horovány. Jest u nás takové podivné rozlišování funkcí honorovaných a t. zv. čestných. U těch čestných jest běžná představa, že se musí bráti zřetel k tomu, že to XY dělá zadarmo, a že proto nesmí býti tolik a tak kritisován. I této kumulaci čestných funkcí nutno se brániti. Nevede k ničemu dobrému.

V. Gutwirth.

Silnice a nezaměstnanost

Dnešní schůzi silniční rady byl podán program prací na rok 1932, jenž znamená značný krok zpět jak vůči letům minulým, tak také vůči původnímu programu pro letošní rok stanovenému. Finanční tíseň doléhá i na silniční fond, který nemůže stačiti úkolům, jež se naň vznášejí. Zkrácený program silničních staveb znamená ovšem velmi nemilý přídavek k omezení výroby a práce ve všech oborech hospodářství. Hlavním důvodem omezení stavebního programu je nedostatek peněz. Příjmy silničního fondu v letošním roce se odhadují sice na 400 mil. Kč, což by bylo asi stejně jako roku 1931, ale od této částky je třeba odečíst . . . , takže na nové práce zůstane jen 153 mil. Kč. Z toho si vyzádají náklady právní, nákupy strojů, opravy nátěrů, podpory městům na průtahy státních silnic a pod. úhrnem 73.3 mil. Kč, takže na nové vozovky státních silnic mimo obce zůstává už jen 80 mil. Kč. . . . Náklad na tyto stavby je značně vyšší než je v rozpočtu a bude proto teprve nutno jednat s ministerstvem financí o úhradu zbytku. Není vyloučeno, že kdyby tato úhrada se nenašla, nebylo by možno vypisovat stavbu dlouhých silničních tahů. Mimo to jde o silniční práce na vrub produktivní péče o nezaměstnané, na něž se počítá asi s 30 mil. Kč. . . . Provedení těchto staveb závisí na tom, dá-li na ně peníze ministerstvo sociální péče.

(vs v Lidových novinách.)

Rok od roku přinesou denní i odborné listy statistiku vzrůstu počtu motorových vozidel. Loni byla zvýšena nově benzinová daň. Výtežek zvýšení připadá k dobru silničnímu fondu. Teprve na rok 1932 byla snížena silniční daň, placená přímo z vozidel. Tímto snížením odhadujeme — není vyrovnána částka, kterou do roku odvede motorista nově silničnímu fondu v přirážce k benzinu. Obě bylo by zajisté předpokladem, aby se očekávaly vyšší příjmy silničního fondu v r. 1932. Naproti tomu „odhadují se sice na 400 milionů Kč, což by bylo asi stejně jako roku 1931“. Proč? Nemá někdo odvahy, aby preliminoval částku vyšší, která by se dala logicky čekat, jen aby byl stoprocentně jist, že se neřízne?

Vyjma snad emulsí, dehtů a asfaltů je silnice výhradně z domácí práce. Vždyť kámen, pokud je v lomu, nemá vlastní hodnoty. Taktéž písek. Hodnoty nabývá, je-li vyláman, upraven a dovezen. Dovezen stroji domácí výroby. Zpracován stroji domácí výroby. Železo strojů, je-li zakleto ve formě rudy v zemi, nemá též samostatné hodnoty. Teprve prací našich lidí nabývá hodnoty materiálu a konečně výrobku — stroje. Nepostavíme-li kilometr silnice, vezmeme část práce určitému počtu dělníků.

Teď bychom prosili všechny odborníky, o něž jde, aby nám vyložili: Máme ve státě tisíce nezaměstnaných lidí. O ty se stát stará a živí je. Naproti tomu máme třeba nových silnic jako soli. Rozbíjíme na jejich špatném povrchu majetek občanů tohoto státu dříve, než je třeba, odíráme na nich importované pneumatiky dříve než je třeba, pálíme na nich více cizího benzínu, než je třeba. Než je třeba, kdyby byly silnice dobré. Dobré silnice: to je spousta práce, a tu hledáme pro lidi, jež tak jako tak živíme. Prosíme pány odborníky, aby nám řekli, jak se to rýmuje.

Nemusíme čekat konečně na jejich úsudek: to bylo by dosti jasné, že se to nerýmuje. Ale proč? To nám asi odborníci nepovědí, poněvadž by museli říci: Proto, poněvadž naše odborné mozky, i když na to přijdou, že se to nerýmuje, nemají dosti chuti nebo odvahy jít ty ostatní odborníky přesvědčovat, poněvadž se utápíme v administrativě, služebních podřízenostech, v kompetenci, v šéfovství a bůhví v čem ještě. A ti nahoře, kterým by tyto strachy a překážky mohly být vedlejší, právě, protože jsou nahoře, ti buď mají mozky nejasné a nelogické nebo jsou líní. Je-li na topící se lodi někdo tak jít k čerpadlu, toho obyčejně kapitán pošle přes palubu.

jpa

Důležitě mládí

Je přirozené, že život dnešní studentské mládeže sledují živě a jejich vzpomínky na studentský život jsou ještě zcela svěží. Přeznávají dobu svoji a dnešní, dnešní a svůj studentský život. Vidí, v čem se má dnešní studentstvo lépe a v čem je lepší.

A naopak. Vzpomínají na doby, kdy studentské středisko se tísnilo v 1—2 místnostech chudého, vlhkého domu ve Spálené ulici. V mnohém jest dnes již lépe. Ale leckteré rysy dnešní mládeže překvapují. Které? Uvedu jeden. Němci tomu říkají: Wichtigtuerei.

V čem se to jeví? V drobnostech. Kdysi — to bylo tak asi 1914—1918 — vystačili s jednatelem. Dnes? Není již jednatele v některých studentských spolcích. Hlásí se vám generální sekretář. Vydávali jsme studentský časopis, měl svého redaktora, ale toho slova jsme téměř neuzívali. Dnes? Čtu v jednom časopise mládeže, že jeho šéfredaktorem jest X. Y. My měli valné hromady. Ústřední sbor SČS. dnes? Studenti s n ě m u j í; mluví se o studentském parlamentu. A jiná drobnost: vezměte do rukou nějaký časopis mládeže, co chvíli najdete fotografii některého studentského pracovníka. Vážnou a důstojnou. A zase jinde najdete celé tableau toho či onoho výboru studentského spolku. Listujeme-li předválečné studentské časopisy, poznáme, že tehdy nenapadlo nikomu ukázat čtenářům obličej toho nebo onoho studentského pracovníka. Zato však ideová úroveň předválečných časopisů studentských byla o hodně vyšší než dnes. Porovnejte jen — abych nevzpomínal na „Studentskou Revui“ — předválečnou „Snahu“ mladočeského studentstva s listy národně demokratické mládeže, aby byl znatelný ten rozdíl v úrovni studentských časopisů tehdy a dnes. A jiná věc: promoce studentských pracovníků. Před válkou se to odbylo stručnou notickou v novinách, kamarádkou gratulací, a večírkem, který se protáhl slušně do rána. Dnes, jde-li o promoci některého studentského pracovníka, musí list jeho strany důkladně vypočítat jeho veškerou činnost, počínajíc od doby, kdy po prvé začal pracovat v některé organizaci středoškolského studentstva. V sociální demokracii mechtějí oslavovat padesátiny svých pracovníků. Říkají, že padesát let není ještě žádný věk, že na oslavování jest vždycky dost času. Naproti tomu se v listech mládeže národně demokratické oslavují studentští pracovníci při každé příležitosti. Články přes celý sloupec, s fotografií, vzletnou zdravicí.

Tuto Wichtigtuerei vidíme i ve zprávách o mezinárodních studentských sjezdech, studentstva Malé dohody atd. Tyto zprávy jsou koncipovány s pochmurnou vážností, jako by se tu k rokování nescházeli studenti, ale diplomaté staré školy, kteří stojí před problémy, jež jsou nad jejich síly, a vydávají komuniké, kterým dovedou zakrýt jádro věci. I různé studentské naše sjezdy jsou aranžovány s vnějším leskem, který neodpovídá vnitřním výsledkům.

Na omluvu této Wichtigtuerei části dnešního studentstva možno snad uvést, že to není jen nebezpečí organizačního života, odborového života studentského, ale že jest to nebezpečí, které proniká slušný kus celého našeho života, na př. i života literární mládeže. V tom spěchu po převratu leckterá kritická dvířka zůstala otevřena, leckterý literární mladík se dostal nahoru, aniž dobře věděl jak. Trochu pomohla kritika kamarádů, trochu shovívavost kritiků, trochu nepozornost doby. Tito lidé se dostali nahoru a nevěděli dobře jak a proč. Ostatně nebvto to jen v literatuře. Tyto věci vidíme tento rychlý postup některých a chtějí, aby i o nich věděl svět. Vidíme to i v bibliofilsky vypravených knihách, kde se na poslední straně vypočítává pomalu každý, kdo knihu při výrobě vzal do rukou. Lidé chtějí, aby jejich jména byla známa. To i tehdy, když sotva se někdo stará o to, jde-li o p. XY. nebo XZ. Maličtí lidé se hlásí; chtějí nejen na sluníčko, ale chtějí, aby jejich jména byla uváděna, by jejich fotografie byly v novinách. V době, kdy o práci drobné se mluví jako o základu veškeré práce veřejné, má-li mít solidní základy, má jistě význam každá slušná — i nejdrobnější — práce. Byť byla sebe drobnější, jen je-li poctivě dělána. Jak bude vypadat dnešní mládež, až jí bude 40—50 let, když v 20—25 letech propadá této Wichtigtuerei? Nenastane-li ovšem reakce!

V. G.

Recept na národní stát?

Dr. Ant. Hajn podal na schůzi Mladé generace na Vinohradech recept, jak to zařídit, aby naše republika byla státem národním:

„Musíme konečně zase pokračovat v příkazech dra Rašina, nacionalizovat náš průmysl a počínat si tak, jako bychom byli jediným národem v našem státě! (Potlesk.)“

To je recept velmi jednoduchý. Ale jak si počínat, jako bychom byli jediným národem ve státě, když — to není pravda a když hodinu vlakem od Prahy jsme už mezi Němci? Když vedle každého národně demokratického továrníka ve svazu průmyslníků sedí továrník německý? Když ve vládě jsou dva němečtí ministři? Když velká část průmyslu je v rukou Něm-

ců? — Je těžko si počínat, jako bychom byli jediným národem ve státě, protože, kdybychom si to říkali tisíckrát, nezměníme nic na tom, že v republice nejsme sami, že vedle nás je tu hodně Němců, slušně Maďarů atd. — Recept na národní stát — jak ho podává dr. Hajn — je jen ukázkou, že náš nacionalismus je schopen popírat skutečnost, kterou nelze zprovodit se světa, jen aby rozšířil zásobu svých agitačních hesel.

V. G.

politika

Franta Kocourek:

Berlín volí presidenta

Berlín 13. března 1932.

Poslední den.

Sobota, poslední den před volbami, sobota 12. března 1932, poslední den, který je ještě celý k dispozici vášnivému verbování voličů příštího presidenta republiky. Všechny volební skupiny nasazuje finish, chvílemi zřejmě umdlený, ochablý napětím předešlých dnů a týdnů.

Ve vnitřním městě už sešel sníh, ale v centru je stále bělejší. To není sníh, co se na náměstích, v ulicích a na křižovatkách bělá, to je volební literatura, rozhazována štedrými rukama mezi německý národ. Za taxíky a autobusy se zdvihá vrstva papíru, zavírá a padá zpět na dlažbu místy neviditelnou. Na Potsdamer Platz, v Leipziger Strasse, Alexander Platz a kolem Gedächtniskirche na Kurfürstendammu to vypadá jako na Vítězné třídě v Nizze ráno po karnevalu. Letáky, zvláštní vydání, odznaky, s ilustracemi i barevnými přílohami. Chodci vytrvale zahazují, ale kameloti mnohem vytrvaleji rozdávají v tisících, desetitisících exemplářích provolání, nadávky, klepy, lži, lehce načrtnuté a populárně vyjádřené programy, končící zapřísaháním ve jménu německého národa a daleko lepšího Německa, než mohou dát dohromady všichni tito občané, i kdyby se přetrhli dobrou vůlí: a proto je vaše povinnost volit

Hindenburga,
Hitlera,
Thälmana,
Duesterberga,
Wintra.

Toto pořadí presidentských kandidátů odpovídá také stupnici intensity, s jakou se dělá propaganda.

Pod praporem Hindenburgovým.

Nejdřív se všude potkáte s Hindenburgem, někdy vjevůdcovsky zamračeným, jindy trochu úsměvnějším, ale vždycky plným důstojnosti a železné odhodlanosti, vyjádřené na letáčích a plakátech všemi způsoby. Na krásné průčelní stěně nezabydleného ještě Kolumbova paláce na Potsdamer Platz je obrovská tabule s postavou Hindenburga a vedle ní nápis:

*Nevolte partaj,
volte muže, volte Hindenburga!*

U téhož náměstí v rozlehlé ploše trávníků jsou zapuštěny dvě obrovské tabule, na nichž je Hindenburgovo poprsí, pod ním se tisknou dvě pravice v záchvatu dojemného bratrství a nade vším volá heslo dne:

S ním!

Veliké standarty s radou „Volte Hindenburga“ jsou nataženy na důležitých místech po celém Berlíně, v čemž se mu nemůže vyrovnat žádný z protikandidátů, stejně jako za ním zůstávají ostatní pozadu v akci plakátové, letákové a ve všech

jiných a nevypočítatelných způsobech agitace. Několik jeho plakátů:

Matka dává dítěti pít mléko, její druhý synáček pije mléko z půllitru, všichni se usmívají a říkají: „Z e n y, v o l t e H i n d e n b u r g a.“ V sobotu odpoledne se nalepují nové plakáty: v nadživotní velikosti se postavil na všech berlínských nárožích, oblečen ve svém kaiserroku, dívá se do ulic a nápis pod ním: „V o l t e n a š e h o n e j l e p š í h o.“ U jiné, ještě nadživotnější podobizny: „V o l t e H i n d e n b u r g a, m u ž e č i n u, n e s l o v!“ Muž divokého vzezření se rozkročil nad bojištěm plným hackenkreuzlerů a komunistů, vytáhl na ně koště a vymetá je radostně z německé vlasti pod záštitou hesla: „A n y n í k o n e c H i t l e r o v u š t v a n í n á r o d a, v o l t e H i n d e n b u r g a!“

Ale několika sty druhů plakátů není agitace pro starého presidenta vyčerpána. Ulicemi projíždějí speditérské vozy, na nichž po celé délce stěn je vzýváno a velebeno jeho jméno, desítky obrovských nákladních aut polepené symboly, nápisy, Hindenburgovým jménem a obsazené kostýmovanými agitátory, projíždějí ulicemi Berlína a pouštějí se na periferii i dál, aby šířily slávu tohoto muže, daného Německu z milosti boží, v posledních dobách i podle jednomyslného mínění sociálních demokratů, o tempora, o mores! Mezi maskami na těchto Hindenburgových vozech jsou zastoupeny zvláště dva typy: kuchaři a tuláci, vedle počestných občanů, kteří neměli kdy myslit na přestrojení. Všichni bez rozdílu se však usmívají ve jménu Hindenburga a rozhazují mezi vděčný lid letáky a jiné upomínky a připomínky.

Hindenburgova mince.

Jednou z nich je tak zvaná Hindenburgova mince, ražená v několika milionech Hindenburgovým výborem, který vede jeho propagandu a jemuž se ve spojení s narychlo vytvořenou Železnou frontou podařilo rozvinout volební akci dosud nevidanou. Nevěřili jsme ve štěstí náhody a šli jsme si pro tuto minci na určité místo, označené v sobotu ve V o r w ä r t s u: ve 3 hodiny odpoledne měl z Lehrter-Strasse startovat Železný motorový sbor. Za budovou obludných kasáren se již shromažďují mladí sociálně demokratičtí motoristé a cyklisté, aby pod rudou vlajkou rozvázeli po Berlíně mince se jménem svého nedávného ještě nepřítele. Více než aut a motocyklů a sidecarů je tu obyčejných kol. Mladí socialističtí průkopníci polního maršálka von Hindenburga hoří netrpělivostí, aby se mohli dát do práce. A když přijíždějí pořadatelé s hnědými balíčky, v nichž jsou mince, berou je útokem proti všem pravidlům o německé disciplíně. Přece se však pořadatelům a sympatisujícím policistům podařilo udělat pořádek: dříve než dostanou příslušníci Železného motorové fronty balíček, musí podepsat listinu, na níž jsou přesně uvedeny všechny přidělené ulice. Na zahájení rozhazují pořadatelé několik hrstí mincí. Dochází k pohnutým scénám v Lehrter-Strasse: staří, mladí, ženy i muži se vrhají na zem, aby urvali pro sebe minci. Nad kamarádky rvačkami bdí paže a oko úsměvné policie, která diriguje start vozidel.

Pamětní mince není vlastně mince, protože je to z mosazného plechu vykrojené velké písmeno H. V hořejší polovině je vyraženo dvakrát slovo V o l t e, ve střední příčce slovo H i n d e n b u r g a a dole historické datum.

Letadla spouštějí na město záplavu letáků se jménem tannenbergského hrdiny, který se po druhé má stát i hrdinou poraženého Německa. Reflektory promítají na obloze toto jméno, i Zeppelin má v den voleb zasáhnout pro jeho větší slávu do boje, nad čímž se tisk konkurentů velmi rozhořčuje, stejně jako na to, že byl Hindenburgově propagandě dán k dispozici rozhlas, což znamená nesporně velký náskok a monopol.

Muž, který chce být prezidentem.

Dívá se z kiosku tváří, v níž je mnoho mussoliniovské samolibosti. Pod nosem má chaplinovský knírek, černé vlasy pečlivě sčesané a rozdělené pěšinkou. Na tmavém podkladě plakátů vystupuje jen jeho tvář a pod tím září jméno:

Hitler

Jeho imponantní reklama je umístěna na bývalém Josty Haus hned vedle vyličené reklamy Hindenburga na Kolumbově paláci. Text: Říšský prezident se jmenuje Adolf Hitler. Vedle je rudá postava muže, který konečně zlomil pouta, to však nejsou tři staletá, to jsou jen třináctiletá pouta, která byla na německého občana vložena „listopadovými zrádci“ německé říše 1919. Hákový kříž je spásou Německa, Hitler je muž, který uvede zemi na nové cesty, byl k tomu předurčen jako rozený vůdce. Dnešní „Völkischer Beobachter“, hlavní hakenkreuzlerský orgán, vydávaný Hitlerem, přináší na první stránce rudé heslo:

S Hitlerem vpřed k vítězství!

a vydává poslední prohlášení k voličům, ještě hodinu před tím, než půjdou k urnám. Jmenuje se „Poslední apel“ a opakuje ve formě co nejsuggestivnější program hnutí.

„Muži a ženy! Hitlerovi voliči!

Rozhodující hodina udeřila. Zatím co tyto řádky probíhají rotačkami, chystá se německý národ k sčítování. Po čem jsme po léta toužili. . . . to vzejde jako žehť naší práce.

Německo se probudilo!

Národ po třináctiletém podvodu listopadových zrádců prohlédl a přistoupil dnes 13. března ke strašlivému sčítování. Nic na tomto světě nebylo darováno. Všechno musilo být odpracováno a vyboováno. Tak bude také při tomto rozhodnutí. Naše milionová strana se pustila do rozhodujícího boje se všemi pohotovými zálohami.

Od nejmladších hitlerovců až po vůdce všichni trpěli a bojovali dnem a nocí pro znovuzrození německého národa a znovudobytí cí. . .

Dnešní den je den boje.

Každý jednotlivec je povinen vydat ze sebe tohoto dne to nejlepší, aby bylo dosaženo vítězství národního socialismu v takové míře, že najde konečně nepřítelům chuť a že budou zachvázeni bledým strachem před vlastní zkázou.

Přivlečte posledního muže k volební urně!

Vzbudte spáče!

Kdo nechce volit, tomu připomeňte, že zmešká svou národní povinnost a ztratí tím také právo, být spolubudovatelem příštího nového Německa. V rodinách a dílnách, v povolání, na ulicích, na železnici a podzemní dráze, všude musí jít od úst k ústům:

Hitler bude říšským prezidentem!

Německý národ povstal ze svého třináctiletého úpadku a kdo volí Hitlera, může říci plným právem:

Já byl také při tom!“

Kdo se po přečtení tohoto svolání ptá, kde je vlastně hakenkreuzlerský program, tomu je třeba říci, že jiný program by u hitlerovců marně hledal.

Na plakátech, svádějících souboj s plakáty Hindenburgova středu a komunistické levice je uhlem načrtnut dav vyhladovělých a zoufalých mužů a žen. „Poslední naše naděje“, praví nápis, a pod tvářemi proletariátu září pevnými typy jméno:

Hitler

V den voleb vylepen poslední plakát:

Nad továrními komíny a vysokými pecemi se naklání Hitler s povzbudivě vztaženou rukou. Buďte bez starosti, Němci, buďte klidna Evropo, vše bude v pořádku: „Př e j í m á m e o s u d n á r o d a d o s v ý c h r u k o u“, je napsáno nad továrnami, a přes vysoké pece se rozmáchl nápis:

Hitler bude říšským prezidentem!

Prozatím opustil Berlín, odstěhoval se z hotelu Kaiserhof, odkud je tak blízko k presidentskému paláci ve Wilhelmstrasse, a očekává se svým štábem výsledek voleb v Koburgu.

Dobře, že se těchto možností nedočkal otec Stresemann!

Před presidentovým palácem.

Wilhelmstrasse 73, dvě stě metrů od Unter den Linden, je presidentův zámeček, jednopatrový, s pěkným nádvořím, z něhož vedou čtyři vchody do pobočných křídel a s hlavním vchodem, u něhož přecházejí dva vojáci v šedých přilbách a šedých pláštích, na rameně pušku. Před branou venku stojí dva strážníci ve dvojitých pláštěnkách s nosy červenými od řádného mrazu. Za mříží se zastavují lidé, v tiché předvolební vzpomínce.

S ním?

Nebo s Hitlerem?

K hlavnímu schodišti zámečku předjíždí černá presidentova limousina. Zástup u mříže roste: děti, ženy, muži, kteří tudy snad jindy přejdou bez pozornosti. Jeden ze zájemců mě po delším mlčení oslovuje v potřebě sdílnosti: „Musí to být divný pocit, být poslední den prezidentem!“

O jeho politickém přesvědčení není nejmenší pochyby. Říká: „On mu Hitler zahraje, až mu bude v hlavě cinkat!“

Proč jsou pro Hitlera.

Berlínský večerník „Abend“, vydávaný drem Goebelsem, uveřejnil v předvečer voleb zpovědi řady lidí, rozhodnutých pro Hitlera, aby dokázal, že jsou mu nakloněny všechny třídy obyvatelstva. K této demonstraci si redakce vybrala básníka, nakladatele, dělníka, universitního profesora, námořníka, právníka, kupce, sedláka, nezaměstnaného, hudebníka, úředníka a prince. Představitel tohoto posledního zajímavého povolání praví:

„Nevolím Hindenburga, protože se protiklady v německém národě za posledních sedm let jeho úřadování výjimečně přioštíly. Volím Adolfa Hitlera, protože je to jediný vůdce, který dokázal sjednotit ve svém hnutí celý německý národ, bez rozdílu stavu.“

Tolik Viktor, princ zu Wied.

Básník Hans Johst praví s ideální stručností:

„Der Greis in allen Ehren; ins Amt gehört der Mann.“ Proto volím Hitlera!

Dělník Schilling z Berlína doufá:

„Hitler dobude svými nacionálními cíly německým dělníkům více pracovního místa a obhájí je proti nepřítelům a lupičství cizinců. Pro toto přesvědčení mu dám svůj hlas.“

Z hudebníků je o spasitelnosti Hitlera přesvědčen známý houslista a skladatel Willi Burmester:

„Přezkoumal jsem důkladně Hitlerův program a dospěl jsem k názoru, že jen Hitler a jeho národní socialismus může ukázat našemu nešťastnému národu nové cesty k záchraně. To, co je v osobnosti Hitlera tak očisťující a harmonické v národně socialistické ideji, je mi jako hudebníkovi zárukou, že jednou vykvete na ruinách Německa nový život.“

Za podobnou sensaci se považuje prohlášení prof. dra Leonarda, heidelbergského nositele Nobelovy ceny za fyziku:

„Hindenburga nemohu volit, protože si jako přírodní badatel mohu přát jen takového říšského presidenta, který ukazuje otevřené smysly pro skutečnosti. To nacházím v bohaté míře u Hitlera. Je rozený vůdce nového Německa. Bylo by hanebné nevyužít toho. Docela zbahní všechno, také věda, nebudou-li provedeny základní změny, připravované jím a jeho spolupracovníky.“

Je možno přát si víc, než jmenovat se Adolf Hitler a být považován od nositele Nobelovy ceny za reformátora života i vědy?

Ptal jsem se na Hitlera několika lidí ve vlaku, na ulici. Nejzajímavější byla odpověď panské v hotelu. Rozhlížela se po záplavě časopisů, nastlaných na psacím stole. Na otázku, koho bude volit, řekla, že ještě sama neví, ale hned na to sáhla po dnešním slavnostním čísle „Völkischer Beobachter“, na jehož první straně je podobizna Hitlerova.

„Tedy Hitlera?“

Nepřiznala se hned, třebaš to není slušné, říkat takové věci nahlas. Ale potom si přitáhla fotografii jeho domyšlivé tváře blíž a povídá: „A koho mám volit? Hindenburg je přece na prezidenta starý, nemohl by už nic pořádného udělat. To Hitler je jiný!“

A když se ptám na bližší odůvodnění, dodává:

„Myslím, že by to bylo zase všechno v pořádku. Všichni mladí lidé by šli k vojsku, zmizeli by z ulic, udělali by v továrnách místo těm starším a nebyla by nezaměstnanost, A to Hitler dokáže.“

Ne, tato volička není daleko pravdy, hlavně ne pokud jde o armádu. Tu by dal Hitler dohromady ze všeho nejdřív. Jen škoda, že by to nešlo tak dobře s odbouráním nezaměstnanosti, jak myslí slečna Julie.

V den voleb.

Neděle, po bláznivém tempu předešlých dní, je ticho v ulicích Berlína, ticho před bouří, jak míní mnozí. Ještě několik stotisíc malých křížů ve všech barvách bylo rozhozeno, ještě vám vtisknou kameloti do rukou výzvu, abyste nezapomněli, kdo jediné spasí v příštím sedmiletí Německo, ještě se narychlo vylepí dva nebo tři plakáty, uschované plánovitě do rezervy, aby to na kiosku zakřičelo, když už to nikdo nebude čekat, ale jinak je jasno, že je osud kandidátů zpečetěn v myslích mlčelivých voličů. Jdou do svých místností, jdou odevzdat hlas svému muži, krokem obtíženým vážností. Nad městem krouží letadla v křivkách volebního finishe, ze široka daleka hučí zvony. Všechno, co se v celých týdnech soustřeďovalo, naplňovalo a dráždilo, podněcovalo, podlamovalo a upevňovalo, se teď nehlukně vybíjí v hostincích u volebních uren.

Ze středu města ven, do severní části města. Za továrními komíny, za ulicemi zaplněnými rudými prapory a přesilou Thälmannových podobizen, do pevnosti komunistů, prolomované jediné znamením hákového kříže. Moabit, Wedding, právě volební bojiště, kde se zaujímají posice od člověka k člověku, od domu k domu, kde ulice ukazuje nepokrytě svou tvář. U volebních lokálů stojí sandwichmani čtyř volebních skupin a dva strážníci patrně pro případ, že by některá početnější a živelnější skupina voličů chtěla dosáhnout cestou nedemokratickou zlepšení šancí. Kromě toho přecházejí dvou až čtyřčlenné policejní hlídky stále mezi volebními místnostmi, aby neztratily celkový přehled situace. Dále jsou v blízkosti každé volební kanceláře nenápadně skryté policejní rezervy. A konečně stojí na každém jen trochu významnějším místě připraveny ke startu menší i větší vozy, Überfallauto se jim říká, nejmodernější dopravní prostředek pro policii, matku radikálního utišování hlav horkých proti předpisu. A kromě toho je pohovost v policejních kasárnách a pohotovost v kasárnách říšské obrany.

Na periferii.

Luxemburger Strasse, Exerzierstrasse a Schulstrasse s baráky, nad nimiž se všude zdvihají tovární komíny. Ráj proletářů, dostupný na této zemi, zahradní kolonie domků podél Residenz-Strasse, se skvrnami rudých praporů a vlajek nad střechami besídek, tekoucí barvou namalovaný nápis „Volte Thälmann“, zaběhlý už do polí: jsme na hranici berlínské periferie.

Půl šesté večer, od devíti se volí, za půl hodiny bude po všem.

Poslední půl hodiny voleb v nejvystrčenější volební kanceláři na obvodu města ve Sport-Restaurantu pana Paula Mana.

V lokále, kde si ani v hodinách volby nemusili milovníci alkoholu ukládat nejmenší rezervu, dýmají místní voliči svůj doutník řádně vykonané povinnosti, strefující se předběžně

do volebních výsledků. Ve vedlejší místnosti je volební předstí. Sem se uchýlili před sychravým dnem kameloti a sandwichmani. Proti muži, na jehož prsou visí hlava Hitlerova, se prochází s rostoucí netrpělivostí mladík s plakátem, který praví: „Sraze Hitlera a proto volte Hindenburga.“ Třetí zbrojnoš, nesoucí na svých zádech i prsou barvy a hesla Thälmann, vyhlíží za skly brejlí poslední možnou kořist mezi opozdilci na cestě k urně. Unavený chlapec rozdávající Duesterbergovy letáky si sedl na židli u vchodu.

Výsledky z první ruky.

Je po půlnoci, je už 14. března.

Hotel Russischer Hof u nádraží Friedrichstrasse, dozadu, do místností vyhrazených Sdružení zahraničních novinářů. Muži a ženy sedí v Červeném a připojeném Žlutém salonku, v rukou tužky, uši natočené k radioaparátu.

Haló, celkový počet odevzdaných hlasů je 37 milionů 387 tisíc, říká hlasatel, z toho Hindenburg 18 milionů 487 tisíc, Hitler 11 milionů 487 tisíc, Thälmann 4 miliony, Duesterberg 2 miliony 546 tisíc a Winter (smích žurnalistů) 107 tisíc, Winter je totiž kandidát, který se prosadil na volební listinu prostě proto, že sehnal víc než 20.000 podpisů na svůj nápad o proplacení starých bankovek. Vida, našlo se přes sto tisíc voličů v říši německé!

Je půl jedné.

Liftboy přibíhá: „Volá Varšava!“

Marie Mečnická z „Kurjeru“ vstává od svého stolu a jde telefonovat. Pan Okanouya je dopisovatelem japonského časopisu „Asahi“, ten bude telegrafovat až ve čtyři ráno.

Jedna hodina:

Hindenburg zaznamenal 18 milionů 504 tisíc hlasů, do absolutní většiny mu tedy schází dvě stě tisíc hlasů.

Ještě tu nejsou výsledky z Mecklenburgu a ze saarského území, snad se tam něco sežene... Ale ne, všechno marné, naprosté většiny už Hindenburg v prvním kole nedosáhne, třebaže má víc, než většina zástupců světového veřejného mínění, shromážděného v Rudém a Žlutém salonku hotelu Ruský dvůr, počítala.

„Volá Vídeň!“ upozorňuje poslíček a odbíhá, sledován šedivým a svěžím drem Goldmanem, berlínským dopisovatelem „Neue Freie Presse“. Po Vídni chce s Berlínem mluvit Londýn, jehož „Times“ tu zastupuje Mr. Ebbut, vysoký mladík s blond vlasy, nezapuditelným úsměvem a rudočernou kravatou, mohutně uvázanou. Čekal už čtvrt hodiny na spojení! Na italskou výzvu vstal signore Senatra, dopisovatel „Messagera“, neuvěřitelně mladě vypadající vlastní otec dcery, kterou mu každý závidí.

Hudba, která vyplňuje bujarým programem mezery vzniklé atletickým sečítáním hlasů, docházejících z celého státu do berlínské centrály, zmlkla.

Haló!

Privátní zpráva: Celkový počet 37 milionů 546 tisíc, z toho Hindenburg 18 milionů 648 tisíc, což znamená, že má 49⁶/₁₀ procenta. Chybí mu tedy jen 4¹⁰/₁₀ procenta. Čtyři desetiny procenta schází do vítězství! Hrom do toho, to už se nespasí ani z Mecklenburgu, ani ze saarského území, volby budou ještě jednou!

Monsieur Blun z pařížského Journalu nadává. Potom tichne a chystá si k telefonu své výpočty. U jiných to nevypadá jinak. Jen jednoduché úkony, pro první třídu obecné školy, sečítání a odčítání: To máme Duesterberg - Hindenburg minus Hitler plus Thälmann, to máme šestnáct milionů, plus... V těch několika číslicích je obsaženo všechno, a možných kombinací je tak málo, že to nestojí ani za přemýšlení. K čertu, říká pan Blun; to zas bude měsíc neklidu, nejistoty, pomluv a lží, říká resignovaně dr. Frucht, berlínský dopisovatel „Lidových novin“, ale radio situaci nezlepšuje.

Jsou dvě hodiny ráno, vysílá se poslední zpráva, úředně. Hindenburgovi schází k absolutní většině 161.452 hlasů. Adolf Gustav Winter z Velké Jeny u Naumburku je tak k smíchu, ale kdoví, kdyby se s ním byl říšský prezident Hindenburg nějak domluvil, byly by mu jeho hlasy dobré a stačily by asi právě na to, aby nemusil jít 10. dubna do voleb znovu...

V ulicích Berlína je obvyklý noční klid.

národní hospodář

Dr. Evžen Štern:

Proti falešné teorii

(K mzdové politice v době hospodářské krise.)

Jak se u nás mzdy pohybovaly.

V poslední době bylo častěji tvrzeno, že snížení mzdové hladiny by u nás mohlo oživit trh, rozšířit okruh koupěschopných spotřebitelů a tím zvýšit zaměstnanost.

Abychom mohli náležitě zhodnotit toto tvrzení, přehlédneme především vývoj mzdové hladiny u nás. Statistika nám ukazuje, že od ukončení války nejnižší mzdová hladina byla u nás v roce 1923, v důsledku měnové deflační politiky, započaté u nás v roce 1922 a doprovázené současně v sousedním Německu vystupňovanou inflační politikou. Obojí u nás způsobilo těžkou krizi a nezaměstnanost. Počínajíc srpnem 1922 do konce roku 1923 byly mzdy soustavně snižovány. Na této nízké úrovni zůstaly v celku stabilisovány až do konce roku 1927, takže náš průmysl se mohl v tomto směru po předcházející krizi náležitě zotavit. Rok 1927 byl již rokem prosperity a léta 1928 a 1929 obdobím vyslovené konjunktury. Teprve v roce 1928 a 1929 začaly u nás sazby mezd, určené kolektivními smlouvami, stoupat.

Avšak teprve v letech 1930 a 1931, pokud hlavní tarify kolektivních mezd nebyly sníženy a zůstaly zachovány, počaly indexy reálných mezd vzhledem ke klesající cenové hladině podstatněji stoupat. Podle indexu reálných mezd Státního úřadu statistického, porízeného na základě sazeb kolektivních smluv, platných ve 32 průmyslových oborech ve Velké Praze, vezmeme-li za základ týdenní sazbu = 100 z roku 1923, kdy hladina mzdová byla nejnižší, jeví se nám vývoj takto:

1924 — 101, 1925 — 98, 1926 — 100, 1927 — 97,
1928 — 102, 1929 — 104, 1930 — 109, 1931 — 113.

Teorie...

Tato holá statistická čísla ukazují podstatněji vzestup koupěschopnosti pražského dělníka vlastně teprve v posledních dvou letech hospodářské krise a nezaměstnanosti. A tak zdálo by se na prvý pohled, že prof. Brdlík měl pravdu, když ve svém nedávném, rozruch vzbudivším, projevu, prosloveném na valné hromadě Zemědělské jednoty dne 14. února, volal po odbourání mezd, když svým pomalu již pověstným způsobem „vykalkuloval“, že kupní síla dělnické mzdy od doby vypjaté konjunktury v roce 1928 do prosince 1931 docela stoupla o 20 procent (přesněji 19.55%).

Správně mu však prof. J. Macek již odpověděl, že podle úředních výpočtů Státního úřadu statistického vzestup reálné mzdy podle sazeb kolektivních smluv v pražském průměru činí mezi prosincem 1928 a prosincem 1931 při mzdové sazbě hodinové 9.63% a při sazbě týdenní 10%. Prof. Brdlík bral totiž ve své zlevňovací horlivosti za základ pouze životní úroveň dělnictva bydlícího ve starých domech, avšak i takto redukovaná čísla byla by opravdu potěšitelná a odpovídala by poněkud indexu životních nákladů, který podle cenových zpráv poklesl v Praze od prosince 1928 do prosince 1931 u 5členné rodiny dělnické ze 108.1 na 100.6 a u 4členné rodiny úřednické ze 102.9 na 94.5,

.... a skutečnost.

Bohužel, skutečnost je zcela jiná. Živnostenští inspektoři na základě svých zkušeností a s uvedením konkrétních případů z jednotlivých oborů a oblastí republiky o snižování mezd již ve zprávě za rok 1930, v jehož druhé půli jsme teprve vešli do skutečné krise, píší o mzdovém vývoji u nás takto:

„Uplynulý rok dolehl těžce na dělnictvo, nejen pokud šlo o zaměstnanost, ale také pokud šlo o odměnu za práci. Nedostatek odbytu vyvolal snahu zaměstnavatelů po snižování mezd a živnostenská inspekce měla obtížný úkol přesvědčovat představitele svazů zaměstnavatelů, šlo-li o celé výrobní odvětví i jednotlivé majetníky závodů, že by bylo krutostí ubírat v tak těžké době dělnictvu na mzdě, když beztak je nuceno k největšímu uskromnění pro zkracování pracovní doby nebo občasně vysazování z práce. Vliv úředních činitelů zůstal však nejednou bez úspěchu a proto docházelo k snižování mezd buď ve formě nové úpravy kolektivní smlouvy, zmenšení úkolových sazeb nebo konečně ve zmenšení či úplném zrušení dříve občasně vyplácených zvláštních přídavek ke mzdě. Za důvod takto provedeného omezení dělnických výdělků byla uváděna nutnost snížit výrobní náklady, aby závody byly schopny soutěže.“

I ze zkušeností mzdového vývoje ve Velké Praze je obecně známo, že v živnostenských dílnách a menších průmyslových podnicích v roce 1930 a ještě hojněji v roce 1931 byli zaměstnanci hromadně vypovídaní a nahrazováni levnějšími silami mladšími a ženami; pokud byli přijímáni zpět, dalo se to za nových nepříznivějších mzdových podmínek.

A i ve velkých průmyslových podnicích nelze pak na koupěschopnost zaměstnanectva usuzovati pouze podle mzdových sazeb kolektivních smluv, aniž vezmeme zřetel na rozhodující vliv hospodářských poměrů, ve kterých žijeme. Pouze při neobjektivní úvaze lze přehlédnouti, že v době hospodářské krise životní úroveň a skutečné výdělky pracujících vrstev poklesnou, což snižuje jejich kupní schopnost a zvyšuje krizi, i když nejsou snižovány základní sazby mzdové a i když nejsou měněny dříve uzavřené kolektivní smlouvy. Tyto sazby jsou totiž v době konjunktury minimální a k nim přistupují pravidelná a občasná zvýšení, zavedená a placená v jednotlivých závodech, které v době konjunktury chtějí získati dostatečný počet kvalifikovaných pracovních sil.

V době krise rázem odpadají veškeré přídatky nad základní sazbu a nad rámcovou smlouvu, různé prémie za vyšší výkon, vánoční přídatky, remunerace a hlavně vyšší sazby za práci přes čas, které v době omezené výroby není zapotřebí. To vše, zejména vyšší výdělek, spojený s prací přes čas, v době hospodářské

krise mizí a sazby kolektivních smluv, které jsou v době konjunktury mzdovým minimem, stávají se v době hospodářské tísně mzdovým maximem.

Skutečný a tarifní výdělek.

Jaký rozdíl je mezi výdělkem podle sazeb tarifních smluv a mezi skutečným výdělkem dělnictva, ukazují nám statistiky německé za léta 1927—1929. V Německu totiž vedou mzdovou statistiku jak podle hodinových sazeb kolektivních smluv, tak podle hodinových, skutečně docílených výdělků v různých odvětvích průmyslových. Tato srovnání ukázala, že skutečná mzda u kvalifikovaného dělnictva jest o 30 až 40%, ba i o více vyšší mzdy tarifní, u dělnictva nekvalifikovaného pak o 15 až 30% vyšší. Upozorňuji na zkoumání známého statistika Wladimira Woytinského, které je v tomto směru průkazné.

Ale to není vše. Toto snížení, které činí u nás v průměru asi 25% skutečného výdělků v době krise na rozdíl od konjunktury, bylo pouze nepatrné, jak jsme již uvedli, vyrovnáno poklesem indexu životních nákladů a týká se pouze dělnictva plně zaměstnaného. Avšak kolik dělníků u nás pracuje v normálním provozu? Kde najdete dnes v kruzích dělnických rodin, kde by nebyl jeden nebo více členů, kteří jsou ze zaměstnání úplně vyřazeni, anebo pracují ve zkráceném provozu? Proto v takovéto situaci nejen z důvodů lidských a psychologicky politických, ale i z důvodů hospodářských, nemá-li být kupní schopnost ještě více podvázána a tím krise ještě zhoršena a nezaměstnanost zvýšena, nemá se sahati k snižování mezd, jestliže v době předcházející konjunktury nebyly v abnormální míře vlivem snad výjimečných nebo politických poměrů příliš rychle vystupňovány. A k tomu u nás, jak výše uvedená čísla pozvolného vzestupu indexu reálných mezd v letech 1923 až 1929 prokazují, věru nebylo!

Kde by mohly být mzdy sníženy?

A nyní probírejme, v kterých oborech by u nás mohly býti mzdy sníženy. Jistě že podstatnou složku ve výrobních nákladech činí mzdy v zemědělské prvovýrobě. Víme však, že mzdy v zemědělství v důsledku déle trávající zemědělské krise jsou již dávno sníženy všude tam, kde bylo možno je snížit, třebaže v samotném šetření zemědělské akademie z roku 1928, o pracovních a mzdových poměrech našeho zemědělského dělnictva, řízeném min. radou drem Otakarem Frankenbergem, bylo konstatováno, že příliš nízká mzdová úroveň je hlavní příčinou útlaku zemědělského dělnictva do měst. Mzdy v zemědělství poklesly též podstatně sestupem hodnoty naturálních požitků, které činí značnou část mzdy zemědělského dělníka.

Rovněž podstatnou součást výrobních nákladů tvoří mzdy v hornictví. Prof. Brdlík již ve svém citovaném projevu správně uvedl:

„Je nemyslitelné již z důvodů zahraniční soutěže, aby na trvalo byly ceny uhlí a koksu u nás o čtvrtinu (Francie), třetinu (Belgie, Polsko, Německo) nebo dokonce o polovinu (Anglie) vyšší než v jiných státech. Přibližně stejné rozdíly jsou u srovnání cen železa.“

V tomto směru souhlasím s ním úplně, vždyť jsem již v prosinci 1931 důrazně poukazoval na to, že železo slevárenské od 1. října 1922 až do dnešního dne, přes veškeru racionalisaci a veškerý pokles cen železa na všech trzích světových a ačkoliv i jinde existují železářské kartely, v Československu stojí stále 65 Kč za 100 kg, zatím co v Belgii stálo pouhých 48 Kč, ve Velké Británii 47 Kč a ve Francii 37 Kč, přepočítáno na naše peníze. Ale jsou tím vinny mzdy, jak prof. Brdlík zdůrazňoval, nebo cenová politika uvedených kartelů?

Podíl mzdy na ceně.

V „Hospodářské Politice“ arch. Bitterman správně mu odpověděl, že „u uhlí nejsou to mzdy, které ceny tak zvyšují, nýbrž systém politických příspěvků jednotlivým stranám, dále uhelná daň, dopravní tarify a jiné s uhelnou výrobou nesouvisící složky, jež tvoří pevnou část uhelné kalkulace a zdražují dnešní ceny uhlí mnohem více než mzdy“. V letech 1921 až 1929, při vzestupu těžby kamenného uhlí o 37.41% a při vzestupu těžby hnědého uhlí o 5.75% počet osazenstva klesl v prvním případě o 23.96%, v druhém případě o 25.15%. Na jednoho dělníka za uvedenou dobu stoupla na směnu těžba kamenného uhlí z 5.87 q na 10.09 q a hnědého uhlí z 13.71 q na 19.38 q. Strojová těžba kamenného uhlí na úkor rubání ručního stoupla za pětiletí 1925 až 1929 ze 46.6% na 76.8% celé těžby a připadalo-li mzdy na jednu tunu těžby v roce 1925 ještě Kč 50.87, v roce 1929 již pouze Kč 45.75, tedy méně než o 10%. Podíl mezd při dobývání kamenného uhlí na výrobních nákladech poklesl u nás ze 45.57% před válkou na 37.68% r. 1929 a u hnědého uhlí ze 41.70% na 36.77%, zatím co v téže době v Anglii činil 68%, v Poruří 62% a ve Francii 58%. Proto je nám nepochopitelný současný postup ostravských těžářů, kteří chtějí nejen vypovědět dalších 12 tisíc horníků, ale současně i zbytku podstatně snížit mzdové sazby.

Pokud pak jde o podíl mezd ve výrobních nákladech průmyslu, je pomalu obecně známo, že je podstatně nižší než v prvovýrobě a též značně nižší než tomu bylo ve výrobě rukodílné a v dřívějších etapách průmyslových. Podle norské statistiky z roku 1928 mzdy ve výrobních nákladech průmyslu této země činily 19.4%. Podle statistiky ve Spojených státech amerických v roce 1925 činily mzdy ve výrobních nákladech průmyslových položku 18.3%. Podle odhadu německého ústavu pro zkoumání konjunktury činil podíl mezd na hodnotě produkce roku 1929 v Německu u vysokých pecí 7%, v koželužském průmyslu 10%, u válcoven 13%, v textilním průmyslu 13 až 18% atd. Z nedávné publikace československé automobilky Praga o racionalisaci její výroby jsme se dověděli, že položka mezd ve výrobních nákladech v jejím závodě poklesla od roku 1914 do roku 1930 z 20% na 13%. Podle nedávné kalkulace jedné čs. velké železářské společnosti činí mzda při konstrukcích čistě železných 8%, při konstrukcích ze železa a litiny 12% výrobních nákladů.

Snížení mezd nesníží ceny.

Uvedená čísla nám dostatečně prokazují, že ve výrobních nákladech průmyslových podniků ve všech uvedených státech mzdová kvota v uplynulém období racionalisací podstatně poklesla a není taková, a by

percentuální snížení sazeb kolektivních smluv, které jest u nás za panujících politických a sociálních poměrů prosaditelné, mohlo míti podstatný vliv na snížení výrobních nákladů a tím případné snížení cen tovarů i v drobném prodeji. Proto vyvolávání těžkých sociálních zápasů o mzdové sazby není ani v době hospodářské krise národohospodářsky odůvodněno, nehledě ani k jiným důvodům.

Každému hrají chvíli.

Pro poměry u nás chtěl bych ještě uvést, že budou-li dnes mzdy neúměrně odbourávány, budou tím ostřeji museti býti stupňovány v příštím zdvihu hospodářského cyklu. Proto v zemích s určitou klidnou tradicí v době krise postupují organisace zaměstnavatelské a v době konjunktury opětně odborové organisace zaměstnanecké obezřetněji a umírněněji ve svých požadavcích. Vždyť každému hrají jen chvílku, totiž až do příštího obratu hospodářského cyklu a pak opětně by mohla přehnat druhá strana.

Pamatujme též na tuto důležitou okolnost: Podle odhadu Státního úřadu statistického ještě 60 % pražských zaměstnanců bydlí ve starých domech a požívá ochrany nájemníků. Podle Státního úřadu statistického průměrná roční činže koncem roku 1931 za typický dělnický byt v Praze o jednom pokoji s kuchyní ve starém domě činila 1340 Kč, v domě bez této ochrany 3200 Kč. U rodiny úřednické s bytem o dvou pokojích a kuchyní ve starém domě činila roční činže 2200 Kč, v novém domě 4900 Kč. Dnes již vidíme, že byty v dostavovaných domech dělnických družstev zůstávají namnoze neobsazeny, anebo musejí býti obsazovány příslušníky jiných vrstev, poněvadž dělnici v nich nemohou platit činži.

K čemu by kartely využily snížení mezd.

Snad na to všechno myslil náš vynikající národohospodář ministr Dr. Hotowetz, když ve své nedávné přednášce „Rok krise v Československu“ dvakrátě důrazně prohlásil: „Považuji snížení platů a mezd za neštěstí, stejně jako zvýšení diskontní sazby.“

Vidíme, že v zemích, kde bylo vydáno heslo, že ceny a mzdy mají býti odbourány — myslím tím především na Německo — poklesu cen bylo zabráněno kartely, které raději výrobu omezily, nežli by cenu snížily a tak snížení mezd nebylo sledováno dostatečným snížením cen a přivodilo pouze další omezení spotřebních možností širokých pracujících vrstev a tím vystupňování hospodářské krise. Kartely a trusty sebe větší snížení mezd nepoužívají zpravidla k snížení cen, neboť těmito monopolistickými útvary vyřazená konkurence je k tomu nenutí. A právě proto současná krise nás o tom musí poučit, že cenová politika kartelů a trustů musí býti státem kontrolována.

Zkušenosti odjinud.

V důsledku známého Brüningova nařízení z prosince minulého roku o odbourání cen a mezd byly sice mzdy v Německu opětně nejméně o 10 % sníženy, avšak říšský index životních nákladů poklesl do konce ledna pouze o 4.5 % a za únor máme již zprávy o pobouření, které mezi zaměstnanými a nezaměstnanými vzbudily nové snahy o zdrazení na př. pečiva. A tak se obáváme, že účinkem tohoto nového rázného odbourání

mezd v Německu bude opětně omezení kupní síly, zmenšení odbytu a vzestup nezaměstnanosti.

Uvedu o této politice odbourávání mezd názor dvou známých německých odborníků: Anton Erkelenz z Berlína ve svém pojednání „o krizi, mzdové politice a deflaci“ mezi jiným napsal:

„Proti tvrzení, že v letech 1926 až 1929 prováděné zvýšení mezd nám rozmnožilo nezaměstnanost a proti názorům, že když se sníží mzdy, umožní se více lidem zaměstnání, bych uvedl naše zkušenosti z posledních dvou let, které ukazují, že celá panika snižování mezd od června 1930 vycházela z nesprávných předpokladů. Bylo by těžko v Německu najít jen jediného dělníka, který znovu nalezl zaměstnání, poněvadž byly mzdy sníženy. Naproti tomu v době, kdy již byly o 10, 15 a 20 % sníženy, počet našich nezaměstnaných stoupl o 1 až 2 miliony osob. Nemůžeme po těchto praktických zkušenostech vážně tvrditi, že snížením mezd je možno dosíci snížení nezaměstnanosti.“

Známy profesor berlínské university dr. Emil Lederer píše ve své pozoruhodné studii o účincích odbourání mezd:

„Primitivní představa, že lze vždy, když vypukne nezaměstnanost, snížením mezd zjednat rovnováhu, patří do starého železa překonané teorie (in die Rumpelkammer der Theorie).“

Kdo bere mzdu, je spotřebitel.

Dělník a úředník nejsou pouze zaměstnanci, ale mají pro výrobu též důležitou funkci spotřebitelů. A nato by se zejména v době hospodářské krise nemělo nikdy zapomínat, vždyť snižováním platů a mezd snižujeme současně koupěschopnost nejpočetnějších společenských vrstev, které v zemích průmyslových tvoří podstatnou majoritu všeho obyvatelstva. Tím snižujeme pouze možnost odbytu nejnutenějších spotřebních statků a pouze zhoršujeme krizi zemědělskou a krizi všech průmyslových podniků, vyrábějících standardní zboží každodenní spotřeby. Snižujeme tím též podstatně příjmy státu v hlavním jeho zdroji, ve výnosu daní nepřímých a cel, plynoucích z lidového konsumu a tím vším zvyšujeme nezaměstnanost.

Nezapomeňte, že nejen zemědělství, ale i průmysl, který přichází v úvahu jakožto velký zaměstnavatel, vyžaduje hromadnou spotřebu. Dřívější rukodílné výrobě stačil omezený okruh spotřebitelů: Dnešní velkovýroba potřebuje koupěschopnost a odstranění podkonsumpce širokých vrstev lidových. A tak praktické potřeby dnešní výrobní organisace donutí celou společnost, aby v zájmu udržení svého hospodářství, v zájmu řádné zaměstnanosti lidí, podniků a strojů pracovala plánovitě k lepší organisaci spotřeby, k vyšším spotřebním možnostem širokých lidových vrstev, krátce k účelnějšímu hospodářskému a sociálnímu řádu.

Dovoňte, abych skončil slovy Henri Dubreuille, který ve své knize o americkém mašinismu, nazvané v českém překladě „Dělník v Americe“ v kapitole o technice a nezaměstnanosti píše: „Za cenu utrpení, jehož celou tíhu opět jednou ponese dělnická třída, bude moderní lidstvo přinuceno strojem jíti rychleji vpřed za sociální spravedlností . . .“

literatura a umění

Karel Čapek:

O čapkovské generaci za války a po ní.

VI. Sám o sobě a o věcech závažnějších.

Tož to se rozumí: nejtíž dolehla válka na záda tehdejší mladé generace. Polovička byla na frontách, kde chcípalá úplavici nebo „tahala svá střeva po terénu“; druhé polovině už nestálo ani za to si zapínat kalhoty při tom běhání od musterunku k musterunku, od špitálu ke špitálu. Bylo to ohavné životní provisorium; za naši kůži by nikdo nedal šesták. To nebyla generace vyreklamovaných a nepostradatelných; bylo to prostě pokolení obětované, pro které nebylo v zázemí místa — nikomu nestálo za to zaměstnávat mladého člověka. Myslím, že málokterá generace poznala na svém těle tolik bezohlednosti a sobectví, zbabělosti, znehodnocení a ponížení jako tato.

A hned tady zaznamenávám: instinktivní reakcí a obranou proti tomu zneuctění člověka v nás bylo divné, skoro uchvácené zvnitřnění, zvroucnění, láska k člověku nebo jak bych to řekl; už nešlo o spásu života, šlo o spásu duše. Najděte si to v českých knížkách z let války; ale myslím, že ta vnitřní zkušenost není vyčerpána dodnes.

Ztroskotán, rozmetán byl svět mladého Evropana z doby před válkou; rozmetán stav důvěry, civilizační optimism, naivní aktivism, radostný pocit součinnosti a hromadnosti. Mladý západník Q nebyl stržen slavjanofilskou vírou v ruský parní válec; jeho srdce krvácelo ranami dopadajícími v Belgii, ve Flandrech, u Verdunu. V prvních měsících války se pokoušel dostat se do Itálie; chtěl pomáhat futuristům v jejich protirakouské propagandě — ten pošelilý pokus mu vynesl jen nepříjemnou pozornost státní policie. Byl příliš nedůležitý, než aby mohl mít většího podílu na domácím odboji; byl by chtěl sloužit, nabízel se vážně, že odstřelí některý ze sloupů Rakouska, ale nikdo mu nekoupil revolver. Ten úkaz vlastní bezmoci byl horší než hrubý tlak války. Hledal úlevu aspoň v tom, že se pokoušel organisovat kolektivní anthologii francouzské poesie a sám se po dny a noci potil s překládáním; měl trochu mystický pocit, že tím jaksi pomáhá těm tam na Sommě a u Verdunu. A když Wilson podával Německu ultimatum, dával mladý intelektuál do tisku knížku o angloamerickém pragmatismu; přátelé, to nebyla „filosofie generace“, to byla politika; to bylo intelektuální spojenectví s Wilsonovou Amerikou; to byl svým způsobem ždibček toho, čemu se říká „domácí odboj“. Ne že by to mělo nějakou váhu; ale bylo to silněji prožíváno, než si myslíte; bylo to kredo demokracie a svobody, byl to demokratický duch republikánského a civilního západu, který se — v zjednodušené ideologii válečné — stavěl proti císařismu a militarismu centrálních mocností. A vida, kde jsi se octl, člověče předválečný! najednou, světoobčánku, stojíš oběma nohama na půdě národa, bereš na sebe jeho kříž, žiješ jeho fanatickou nadějí; horečně prožíváš to, nad čím jsi dosud krčil nosem, totiž politiku; jsi přesilně zapnut do nového hromadného zájmu a vztažen k novému ideálu; prostřed válečné mizerie pozvedáš hlavu a větříš dychtivě nový optimism, novou víru a vanutí

nového ducha. A ocitáš se mezi lidmi, kteří naprosto nejsou umělci ani básníci, nýbrž celí, militantní chlápáci, lidé risika, muži praxe; připadáš si mezi nimi se svým intelektualismem jako třasořitka. Zatím tvoji vrstevníci, tvá generace je v legiích. Bůhví, bylo to jako probuzení, jako veliký výdech: po prvé v životě bylo lze věřit cele, bez výhrady a kolektivně.

Každá veliká láska je monogamní, každá zjevená víra se udá jednou pro život; kdo toto prožil, zůstane tím poznamenán do smrti. Dnes je lehké tvrdit, že „Plutarch lhal“, že šlo o mocenskou a kapitalistickou válku a ne o konflikt ideálů nebo duchovních světů. Pokud nás se týče, nám šlo opravdu o ty odeály, pro nás se skutečně dala světová revoluce a bojovalo se o nový řád světa. Šlo o věc národa, ale nejenom o ni; šlo o hodnoty demokracie a svobody, o sociální spravedlnost, o samé krásné a světové věci. Ostatně najděte si české projevy, programy a manifesty z konce války: od roku 48. nemluvilo české politické vědomí v koncepcích tak evropských a pokrokových jako tehdy.

A tu mi asi řeknete: Aha, pane, tady to vězí; vy jste ustrnul v ideálech let války a nemůžete dál; kdežto pro nás mladší a radikálnější je to už jen překonané haraburdí. — Milí přátelé, na tento vítězný pokřik bych zdvořile namítl, že jaksi nebylo na čem ustrnout, protože svrchu řečené ideály se z největší části dosud nestaly skutečností; naopak jsem od nich v některých ohledech dále než tehdy. Ale hlavně musíte odpustit, že opravdu jsem ustrnul v paměti na léta války, na léta hromadného vraždění, despotismu a bezpráví; a že pokud dýši, budu tak říkajíc s pěnou u úst protestovat proti všemu, co by brutálně hazardovalo s lidskými životy, právy a svobodou. Odpusťte, nejsem tak cynický, abych přes tu zkušenost dovedl jen tak přejít. Národní, sociální a světové ideály z let války se nezrodily z pohodlných debat a špekulací, nýbrž z osobního a kolektivního de profundis. Je možno je zradit; není možno je překonat.

Bylo po válce; a předváleční mladí nastupovali do praktického života. Nepadaly jim do klína tučné ourádky, nevynesla je revoluční konjunktura; ale i ta sebemenší funkce byla tehdy, v počátcích nového státu, cítěna odpovědněji a vážněji, než si dnes dovedete představit. Zdálo se, že všechny věci jsou ve stavu reformování; bylo nutno se zajímat o všechno; s povzdechem se odkládala stará kulturní exklusivnost a šlo se sloužit mnohým věcem. Místo literárních kaváren a debat byli jsme postaveni do prostředí docela jiných lidí, zájmů a hodnot; a musili jsme se učit — učit koukat se především. Myslím, že málo které pokolení se kdy životně střetlo s tolika tak různými osobnostmi, úkoly, zájmovými sférami a praktickými problémy; abych tak řekl, naše klerictví bylo zatraceně sekularisováno. Mělo to své dobré, ale byla to i nepohodlná zkušenost.

Předně to byla zadržující blízká perspektiva; viděli jsme modly národa i s jejich hliněnými nohami; viděli jsme rub hesel a podolek velkých programů; příliš záhy jsme prokoukli omezené partajnictví, osobní interesy, nesnášlivé církevnictví a podfuk velkých slov. Na druhé straně jsme poznali lidi i poměry víc a důvěrněji, než abychom nebyli nuceni odložit intelektuální a dogmatické founovství, pohodlné prezírání a tak zvané zásadní odmítání. Dělej co dělej, svět se

jevil ve složitém aspektu částečných pravd a chronického konfliktu; konfliktu tak dějinného a hromadného, že žádný myslící člověk není oprávněn považovat jej za vnitřně vyřešený tím, že se rozhodl pro tu nebo onu politickou víru. Takové „Hie Welf, hie Ghibelin“ se hodí pro bitvu, ale je krajně vrtáckou devisou pro dějinný proces; zejména u intelektuálů se rovná abdikaci na prerogativy i povinnosti myslícího ducha. Nezbývá, než hledět rozumem a svědomím si razit cestu v té džungli sporných skutečností. Vždycky jsem měl za to, že důvěra v praktickou platnost rozumu a svědomí ve světovém dění se jmenuje optimism; ale shledávám s trapným podivem, že v hantýrce zásad se tomu říká skepse, relativism, kompromisnictví a nevím jak ještě.

Rozumí se, existují velmi protivní lidé, kterým stačí mít recht a krčit rameny nad omyly a bláznovstvím druhých; oni to vědí lépe, což je plný osobním uspokojením. Nepřál bych si přechovávat v sobě tento druh rozumu; prodal bych jej za sebe menší dávku morálního stavu, kterému se říká účast. Svět, ve kterém žijeme, není dělán pro tento luxus „mít pravdu“; je ustavičně něčím ohrožen: reakcí, bankrotem, válkou a bezprávím. Nemáme v bezpečí svůj stát; nejsou zaručeny dosud dosažené úspěchy národní i sociální; není celkem v suchu nic lidského. Ve většině docela všedních i nejmávnějších věcí je zač cítit odpovědnost; opravdu není jaksi pokdy na lidi, kteří mají nejvíc na starosti svou zajímavost a svůj „postoj“. Jděte mi do Pačous se všemi postoji; to se hodí do panoptika, ale ne do hemžení života. Svět, ve kterém se káže, prorokuje a žvaní, je ovšem absolutní, zásadní a nepodmíněný; ale jakmile zkusíte něco realizovat, setkáte se se světem zatroleně relativním a podmíněným. Jenže, přátelé, v tom právě je veliká dramatická svéta: že něco prakticky konat, něčím se činně zabývat je tak nesmírně těžší a složitější než jenom povídat. Zdá se, že přemnoží se dovedou uvést ve stav víry jenom tou metodou, jakou se fakir uvádí ve stav mystického vytržení, totiž zíráním na špičku nosu; nebo — chcete-li — pěstují pohlížení na věci „pod zorným úhlem“ toho či onoho názoru; čím ostřejší je ten úhel, tím britčí jsou jejich soudy; bohužel si při tom přestanou uvědomovat, že každý zorný úhel je jenom výsekem ze tří set šedesáti stupňů celé skutečnosti. Svět, ve kterém se opravdu a cele žije, je třírozměrný; jsou v něm věci bližší a vzdálenější; v třírozměrném světě je košile bližší než kabát, dnešek bližší než budoucnost, skutečnost bližší než programy. A je v něm místo pro boj i pro lásku, pro osobní život i pro dějiny, pro národy i pro lidstvo. Je to svět pluralistický a všelijaký jiný, ale především je to svět daleko dramatictější a lidštější než to, co se zjevuje v zorném úhlu a osvětlení sebe oslnivější these.

Ale jako že košile je bližší než kabát, je člověk bližší než košile; nemáte-li proti tomu zásadních námitek, tedy snad starost o dnešního a budoucího člověka je přece jen to nejhlavnější. Ano, v první řadě starost o to, aby se na lidech nedála křivda hmotná ani morální — do všech důsledků; zhodnocovat život všech usilováním o lepší rád sociální a světový; a dát se do toho prakticky, bez chiliasmu a bez klapek na očích. Ale to „v první řadě“ neznamená, že vyslovivše toto, spasili jsme svou duši — nebo vzali dostatečný zřetel na duši bližního. Dejme tomu, existuje jakési puzení nezhoř-

čovat bližnímu zbytečně život. Nebo nějak oživit jejich důvěru, jejich úsměv, jejich lidské vztahy. Nebo nepřihlízet mlčky, když jsou nakloněni urážet sebe i druhé, ubližovat si, užirat se v sobě. A tak dále. I tady jde, tuším, o jakési zhodnocování života. Nebrat lidem víru, ale brát jim bolesti, otravu, malomyslnost a osamocení. Hledět udržet lidi ve stavu srdečnosti, vzájemné loyality a ochoty, radosti a úcty, jedním slovem morálky; jedním slovem optimismu; a ještě jedním slovem nezvrtačeného a plnomocného lidského života. Uznějte, že lež, fráze, nenávisť a malodušnost, hloupost, intolerance a hypochondrie, demagogie a cynismus člověka ponižují, drží v duchovním nevolnictví, vyřadují ze zstupu; a uvažte, zda té charakterové přítěže nevěleče náš život ssebou až příliš mnoho. Můžete se od toho odvrátit neúčastně a povýšeně, jako že máte na mysli věci vyšší a ideovější; anebo —

Anebo se dá s vámi mluvit.

Vylíčil jsem jenom antecedence, životní zkušenosti determinující okolnosti mladého člověka předválečného. Jak se s nimi vyrovnal, co a jak dělal, to posoudit už je vaše věc. Jen to bych doložil: je-li to jaká generace — bůhví, kde všude je; ale zajisté to není kavárenský stůl. Museli byste ji vyhrabávat ze šachet na frontě; a z obyčejného, dělného života; z malých ouřadů a škol od Jasiny po Cheb, neboť — mimochodem — je to první pokolení aktivních Čechoslováků. Řekl jsem generace obětovaná; na konec dodávám: generace zapřažená v nesčetných úkolech; a generace, která až dosud sloužila za podnož — starším i mladším.

České divadlo a německý režisér

(Rozhodnutí ve sporu Bor—Rutte.)

Byli jsme požádáni, abychom uveřejnili celý text rozhodnutí komise ve sporu Bor—Rutte, jehož krátké resume vyšlo v denních listech. O tomto divadelním sporu byla veřejnost dostatečně informována. Uveřejňujeme text rozhodnutí, pokládající za zajímavé zejména obecné závěry o stavu českého divadla, k nimž komise došla.

Komise, pověřená rozřešením sporu mezi drem Janem Borrem a drem Mir. Ruttem, prostudovala písemný a obrazový materiál, předložený oběma stranami, vyslechla navržené svědky a učinivši si tak přesný obraz o jádru sporu, usnesla se jednomyslně takto:

Borova režie „Zkrocení zlé ženy“ pohybuje se nesporně v duchu a tradici režie Reinhardtovy, což je dáno nejen tím, že po celou režijní tvorbu Borovu byl Reinhardt určujícím vlivem, ale i proto, že Reinhardtovo představení této hry z r. 1909 bylo tak objevitelským činem, že každé další představení, pokud se hraje s předehrou, bude pod jistým vlivem této průbojné inscenace. Dru Ruttemu podařilo se prokázat toto ovlivnění Borova představení Reinhardtem a jeho školou a to jak co do ducha a principu, daného funkčním využitím předehry, tak i co do některých detailů (na př. po stránce technické Altmanova inscenace Grabbeho hry „Scherz, Ironie, Satire und tiefere Bedeutung“). Naproti tomu zjistila komise, že Borovo představení odlišuje se od Reinhardtova četnými režijními prvky a nápady, zvláště tím, že bylo přeneseno do lidštější citové atmosféry, takže tu nelze mluvit o plagiátu (což dr. Rutte ani netvrdil), ani o téměř doslovném opakování neb o novém překladu režie Reinhardtovy.

1. Historie sporu.

O Borově inscenaci Shakespearova „Zkrocení zlé ženy“ (29. ledna 1932) napsal dr. M. Rutte do Národních listů 31. ledna 1932 referát, v němž na základě článku L. Endlera (Divadlo z 20. ledna 1910) tvrdil, že Jan Bor

„opakoval nám r. 1932 nejen téměř doslova své smíchovské představení z r. 1920, ale dokonce představení Maxe Reinhardta z r. 1909!! Tedy nový překlad nejen pokud jde o Shakespeara, nýbrž i o režii.“

Tímto výrokem cítil se dr. Jan Bor obviněn z uměleckého plagiátu, veřejným prohlášením popřel, že by Reinhardtovo představení r. 1909 byl viděl, a svěřil rozhodnutí této pře komisi, jež se ustavila krátce nato za souhlasu obou stran za předsednictví dra Jana Löwenbacha a v níž zasedali dr. Karel Čapek, Fr. Götz, dr. Fr. Langer a dr. Jan Sajíc. Této komisi předložil dr. Jan Bor jako žalobce svoji žalobu, na kterou podrobně odpověděl dr. Mir. Rutte a po dalších replikách žalobce i žalovaného došlo k ústnímu projednání sporu dne 5. března 1932, při němž byli vyslechnuti jako svědci pp. Jaroslav Kvapil, Helena Malířová a Ludvík Endler. Obě strany předložily důkazní materiál knižní i obrazový, který byl komisi prostudován. Poté bylo průvodní řízení skončeno a po poradě členů komise bylo vydáno rozhodnutí svrchu uvedené.

2. Jádro sporu.

Komise rozhodla se vyšetřit jen jádro sporu, t. j. zdali dr. Rutte byl oprávněn veřejně nazvat Borovu režii „Zkrocení“ „téměř doslovným opakováním smíchovského představení Borova z r. 1920, ale dokonce představení Max Reinhardta z roku 1909“, čili „novým překladem režie Reinhardtovy“. Hodnoceno objektivně není to obvinění z plagiátu. Dr. Rutte ve své žalobní odpovědi precizuje svůj výrok takto:

„V režii, kde nepadá při slově překlad na váhu jazyková stránka, znamená toto slovo přetlumočení myšlenek a koncepce jednoho režiséra do divadelní mluvy druhého, jistou odlišnou versí, jako literární dílo mění se do jisté míry dle jazyka, do něhož je překládáno.“

Dr. Rutte tvrdí dále, že to „téměř doslovné opakování“ se vztahuje jen na prvou část předmětu, t. j. na Borovo představení z r. 1920, nicméně podle stavby věty mohl míti čtenář důvodně dojem, že se vztahuje i na druhou část — totiž na představení Reinhardtovo.

I jeví se jádrem sporu zjištění stupně závislosti režie Borovy na režii Reinhardtově, a dlužno je formulovati otázkou, zdali režie Borova je do té míry celkovým pojetím i detailním vypracováním, koncepcí, duchem i jednotlivými režijními nápady závislá na režii Reinhardtově, aby jí bylo možno nazvati jejím opakováním a novým překladem. Ostatní otázky, jichž se strany ve sporu dotkly, byly z rozhodování komise vyloučeny.

3. Důkazní materiál.

Obě strany předložily důkazní materiál trojího druhu:

a) svědectví návštěvníků obou představení,
b) referáty a články významných kritiků, psané přímo po představení Reinhardtově,

c) obrazy scén, diagramy scenografické a pod.

Je třeba přihlédnouti ke všem třem složkám důkazním, neboť

a) přímé svědectví pamětníků Reinhardtova představení z r. 1909 je často velmi kusé, povšechné a neúplné. Po 22 letech zůstává v paměti hrubý obrys, celkový ráz a několik detailů, ale zmizí z ní mnoho prvků, jež jsou nezbytné pro posouzení sporu. To konstatovali téměř všichni svědci ve sporu vyslechnutí;

b) svědectví písemné, t. j. referáty divadelních kritiků, jest závažné právě tam, kde podává podrobný popis před-

stavení a kde postihuje jeho základní koncepci, ducha, rytmus a jednotlivé detaily. Tento pramen trpí však právě tím, co je pro kritický projev nejpodstatnější: subjektivním stanoviskem kritika ku představení jež často zastírá pravý smysl projevu režiséřského;

c) proto i obrazový materiál bylo nutno přibrati k rozhodování.

Komise vzala na vědomí tvrzení dra Jana Bora, že Reinhardtovo představení neviděl. Současně však zjistila, že bylo možné silné ovlivnění materiálem tištěným, zejména referáty, články a obrázky, jichž v té době bylo velmi mnoho, neboť šlo o představení neobyčejně závažné a proslulé, a svědek Jaroslav Kvapil výslovně potvrdil, že režijní práce může referátem a obrázkem býti silně ovlivněna. Možnost tohoto působení připustil i dr. Jan Bor.

4. Důkazy dra Rutteho.

Z referátů S. Jacobsohna, Alfreda Kerra, Maximiliana Hardena, Paula Goldmanna, H. Landsberga a Luďka Endlera o Reinhardtově představení, dovozuje dr. Rutte, že dr. Bor scénoval „Zkrocení“ pod silným vlivem průbojného představení Reinhardtova, jež přeneslo tuto hru do bujného renaissance ovzduší a zdůraznilo její dravou vitalitu. Dovojuje to tím, že stejně jako Reinhardt využil i Bor přede hry nikoliv jako veselé ouvertury, nýbrž jako základního inscenačního principu: hrál „Zkrocení“ jako hru ve hře, divadlo na divadle a vyhrotil ji proti divadelnímu iluzionismu. Stejně jako Reinhardt pojal podle mínění Rutteova Bor celé „Zkrocení“ jako hru pro kotláře Slye, stejně jako Reinhardt i u něho herci hrají podvojně, jednak vážně, jednak parodisticky, ukazující obecenstvu, že je to vlastně jen fraška pro opilého kotláře, stejně jako u Reinhardta i u něho využívá se prvků clownské komiky, a i u něho je pojat zápas obou milenců převážně fysicky, jako zápas drsné mužské síly se vzdorným panenstvím. Tyto principy ústřední koncepce Reinhardtovy vidí dr. Rutte i v inscenaci Borově. Vedle toho nachází Rutte u Bora několik detailů režie Reinhardtovy, na př. to, že Petruchio přijíždí na dřevěném koni, taženém davem kluků, nebo že odnáší Kateřinu jako pytel na zádech, že Slye je přítomen jen prvé půli představení a pak mizí atd. Dr. Rutte pak dovozuje dále, že výprava, t. j. obrazová kniha, již se Bor liší od Reinhardta, jest převzata z Altmanova představení Grabbeho hry „Scherz, Ironie, Satire und tiefere Bedeutung“ v Kleines Theater Unter den Linden r. 1915 a dokazuje to tím, že dr. Bor scénoval tutěž hru na Smíchově r. 1920, využívaje základní myšlenky Altmanovy, t. j. jako divadlo na divadle, a ponechal na scéně po celou dobu popíječického, pokřikujícího a klímačického autora; Altmanovy knihy dekorací užil Bor o dva roky dříve při „Zkrocení“ tímže způsobem jako Altman, a Rutte tedy tvrdí, že Bor přijal a) základní režijní principy Reinhardtovy inscenace „Zkrocení“, b) některé závažné detaily, c) že základní výtvarný princip obrazkové knihy jako dekorací přejal od G. Altmana.

5. Obrana Borova.

Proti tomuto obvinění hájí se dr. Bor tím, že tyto základní principy inscenace nejsou dány Reinhardtem, nýbrž Shakespearem. Jestliže se režisér rozhodne scénovati „Zkrocení“ s přede hrou, je tím dán celý ráz představení jako hry ve hře, ta dvojnásobnost hereckého projevu, scéna na scéně. Shodují-li se některé detaily a nápady jeho představení s inscenací Reinhardtovou, vysvětluje dr. Bor, že je to dáno prostě tím, že moderní režisér musí nezbytně k nim sáhnout, poněvadž jsou dány z textu aneb jsou logickým domyšlením situace básníkovy. Tak je to na př. s tím koněm a s odchodem Petruchiovým s Katuškou a p. Naproti tomu tvrdí dr. Bor, že duchem, rytmem a psychologickým laděním se jeho před-

stavení úplně liší od představení Reinhardtova, jež bylo intonováno jako bezuzdná masopustní fraška, jejímž základním výrazem scénickým je groteska a clownovství, jeho představení však bylo nesenou snahou, aby všechny lidské kvality byly vyzvednuty se vši opravdovostí, aby komika postav a děje měla vlídnou, humornou pohodu a aby demokratický prvek byl co nejvíc uplatněn zdůrazněním aranžérské funkce sluhů, zatím co u Reinhardta je vyzvednut právě element aristokratický. Dále poukazuje dr. Bor na to, že na rozdíl od Reinhardta nehraje „Zkrocení“ důsledně protiilusionisticky, nýbrž že vnitřní, opravdově pojatý děj veselohry přerušuje jen občas demaskováním divadelní reality a že clownovský svět Reinhardtovy inscenace nahradil parodií kočovné šmíry.

Pokud se týče obvinění z převzetí inscenačního principu obrázkové knihy, uvádí dr. Bor, že Altmanova představení neviděl, ježto byl v tu dobu na vojně, a že mu o něm není naprosto nic známo.

6. Kritika důkazů.

Komise prozkoumala tvrzení a důkazy oběma stranami nabídnuté a kontrolovala je jednak svědectvím účastníků obou představení, jednak písemným a obrazovým materiálem, který byl předložen. Zjistila pak toto:

Dr. Bor, jenž se vůbec mnoho učil od režiséra Maxe Reinhardta a jeho školy, scénoval „Zkrocení“ nesporně pod vlivem režie Reinhardtovy, o níž se mohl ovšem dobře poučiti i z referátů. Svědkové Jaroslav Kvapil a L. Endler výslovně potvrdili, že se nad Borovým představením „duch Reinhardtův vznášel“. Reinhardtovo představení „Zkrocení“ patří k několika základním představením, jež probíjela divadelní dnešek. Je nesporné, že mnoho obdob je dáno tím, že se dr. Bor rozhodl scénovati veselohru s předehtou. Nicméně i tak bylo by možno vymyslet odlišnější principy inscenace. Reinhardtův vliv je patrný právě ve vúdčích inscenačních zásadách, ve funkčním využití předehty jako klíče k celé hře, velká podobnost je i v provedení této hry ve hře, v umístění Slye a v jiných detailech. Pokud se týče výtvarné stránky představení, konstatuje komise shodu s Altmanovým technickým principem inscenačním, použitým při režii hry Grabbeho v r. 1915. Altman sám je žák Reinhardtův, podobně jako Bor, jenž našel i u Altmana podobný svět. Naproti tomu Bor se od svých vzorů odlišil:

a) tím, že přenesl hru do lidštější citové atmosféry a uplatnil v ní oproti Reinhardtově grotesce a maškarádě srdečný humor,

b) že zdůraznil lidský obsah postav Shakespearova světa oproti převažující Reinhardtově fraškovité clownerii,

c) že rytmus jeho představení byl zcela jiný a nebylo u něho té zběsilé dynamiky, takže jeho představení bylo melodičtější,

d) že hereckou režii odlišil četné výkony od interpretace Reinhardtovy, což je dáno i jiným hereckým materiálem.

Celkem tedy lze říci, že představení Borovo je skutečně ovlivněno Reinhardtem ve značné míře a to zvláště ve svých strukturních principech; na tomto základě však Bor vypracoval představení, jež lze nazvat relativně samostatným. Dr. Rutte mohl tedy konstatovati silné ovlivnění, ale označil-li představení dra Bora jako opakování a nový překlad Reinhardtovy režie, formuloval svůj kritický názor upřílišně.

7. Závěry.

Komise byla toho názoru, že z projednávaného případu je možno vyvoditi několik obecnějších závěrů:

a) Především šlo tu o závislost českého divadla na divadelnictví německém. Česká režie je vlastně stará asi 30 let. Je přirozeno, že tak mladý útvar musí se probíjeti jistým

eklekticismem. A stejně je přirozeno, že vzory německé byly u nás tak silné. Reinhardt na př. ovlivnil i režii francouzskou, anglickou, americkou, ale i ruskou. Ledaco z principů biomechanického divadla pochází přímo od Reinhardta. Dnes však jest už čas, aby se české divadlo osamostatnilo podobně jako se osamostatnila i česká věda, literatura, malířství. Právě Reinhardtem dostalo se světové divadelnictví pod hegemonii režiséra, čímž těžiště divadla se přeneslo z duchovních oblastí básnických na pole reprodukčně technické, na němž hromadí smyslové sensece, nové a překvapivě silné, ale bez duchovního základu. Proti reinhardtovství jde moderní divadlo od sensece ke světovému názoru, od režiséra k básníkovi. Je tedy třeba, aby české divadlo se oprostilo od vlivů, jež mu dnes škodí, poněvadž se jimi vývojově zpožďuje.

b) Je však jisto, že jestliže se české divadlo dosud reprodukčně neoprostilo od eklekticismu, je to pod vlivem věčného spěchu, v němž pracuje. Nový divadelní styl může se najíti právě zkoušením, experimentováním, dlouhou prací detailní, intenzivní přípravou. Toho u nás, zvláště v divadelní režii, není. Režiséři jdou z práce do práce, nemají času na přípravy a leckdy jenom proto převezmou hotové prvky jiných režisérů. Taková práce jest újmou pro divadlo, neboť divadelní styl žádá si zcela jiných podmínek.

c) Od české divadelní kritiky bylo by pak žádati, aby byla sice přísná, ale odpovědná a aby nezapomínala, že dnešní divadlo bojuje těžký duchovní i existenční boj a že právě v této době není jejím úkolem jen souditi divadelníky, nýbrž vésti též veřejnost k větší důvěře v divadlo a k zájmu o jeho práci a poslání.

*Dr. Jan Löwenbach.
Dr. Karel Čapek.*

*Dr. Fr. Langer.
Dr. Jan Sajic.*

Fr. Goetz.

Život a instituce

G e l:

Pluk mrtvých hlásí ...

III.

Ne přímo úměrná uniformitě smrti, její nezbytnosti a jejímu konečnému efektu je varieta příčin, jež vedou k sebevraždě. Tato skutečnost je největší překážkou ke statistickému a vůbec vnějšímu zachycení příčin sebevražd, jak civilních, tak i vojenských. A poznání je přece předpokladem pro nápravu.

Nejlépe je to skutečně vyjádřeno v prohlášení armádního generála Syrového z dob jeho ministerstva: „... Motiv sebevraždy je jen posledním závažím, jež přesune jazýček na váze, událost ve většině případů sama o sobě malicherná.“

V tom ovšem je také kus odpovědnosti, která padá na armádu: neboť armáda tvoří ovzduší, v němž se u vojáka vykyvují ramena váhy mezi životem a smrtí. MNO nevyhýbalo se zjišťování příčin a zvláště od roku 1925 vyšetřují každý případ sebevraždy orgány, jež nejsou podřízeny někdejší bezprostředním velitelům nebožtíka.

Postup je dnes takový, že každý případ sebevraždy je hlášen telegraficky ministerstvu národní obrany. Protokolární výsledky a zjištění, u kterých je nebezpečí v prodlení, dává provádět nejbliž nadřízený velitel. Komise MNO má rozsáhlou pravomoc, je sestavena z důstojníků vyšších, než jsou ti, kteří rozhodovali o nebož-

tíku a skutečnost, že předsedou komise pro vyšetřování sebevražd je generální inspektor branné moci, ukazuje velmi jasně, že není nikoho v čs. uniformě, komu by se vyšetřující komise musela z lidsky pochopitelných obav uctivě vyhnout, zvláště proto ne, že náčelník hlavního štábu drží svoji pověstně klidnou a pevnou ruku velmi spravedlivě a bděle nad prostým vojákem i šarží.

Předcházející dvě pokračování a tento závěr neměly za úkol hájit generelně a za každou cenu armádní správu snad v ten smysl, že žádná z vojenských sebevražd neměla prapříčinu nebo třeba jen poslední impuls z kasáren. Není ani účelem sestavit paralelu mezi vojenskými a jinými subordinačními příčinami tak zvané dobrovolné smrti. Jen za zmínku stojí, že na příklad ani stav učňovský — i kde jde o učně už dospělé — není prost konfliktů se sebevražděným východiskem. (Za loňský rok sešli takovou smrtí čtyři učňové věku od 14 do 18 let.) Není záhodno vést paralelu, už proto, že šarže musí mít víc rozumu, než „sekýrující“ tovaryš nebo mistr. Blíží vojenskému poměru je už vztah mezi nadřízeným a podřízeným úředníkem státním. Přeložení do místa domněle nebo skutečně nevýhodnějšího má opravdu určité promille sebevražděných následků.

Účelem této stati bylo — (Důstojnické listy, jež se zmínily o „Pluku mrtvých“ nemohly si odepřít raportovou poznámku, že Přítomnost „ovšem“ nevyvozuje správných důsledků z materiálu, jež otiskuje) — dokázat, že i úřední zpráva může být pravdivá, když udává za příčinu vojákovy sebevraždy poměry rodinné nebo majtkové.

Kdosi řekl či napsal o statistice, že je to „správný součet nesprávných čísel“. Na tom něco může být. Ale číslíčky jsou zatím jediné, čím lze podchytit doplňovací kádr pluku mrtvých. Zdravotní odbor MNO sestavil obsáhlou studii o tomto stínu vojska, a kdo si vypůjčí nebo koupí Statistické přehledy, najde tam výraz dobré vůle armádní správy, vůle po poznání, jež je předpokladem nápravy.

Poznání pak (data jsou zatím veřejně přístupna pro léta 1921—1929) je takovéto:

Rok	Počet sebevražd vojenských	To jest: na 10.000 příslušníků branné moci toho roku připadlo sebevražd
1921/22	101	6'62
1922/23	110	8'04
1923/24	96	7'32
1924/25	117	8'89
1925/26	103	9'36
1926/27	108	9'66
1927/28	113	10'32
1928/29	97	8'33

Pravda je, že na 10.000 civilních obyvatel připadá do roka u nás okrouhle sebevražd 3.2. Je tedy sebevražděnost ve vojsku opravdu okrouhle dvakrát až dva a půlkrát vyšší než mezi nevojáky. Na otázku: proč? odpovídá statistika třemi dokazatelnými skutečnostmi:

P r v á : na vojně slouží toliko muži. Statistika ukazuje:

roku:	V Čechách zemřelo sebevraždou žen:	mužů:
1919		
1920	197	307
1921		

Statistika dodává: sebevražděnost mužů je asi o 50% vyšší než u žen.

D r u h á :

V presenční službě vojenské jsou lidé věku od 20 do 24 let.

Statistika k tomu říká:

Rok 1919—21:	Počet sebevražd u mužů-civilistů ve věku: od 15 do 19 let:	Od 20 do 24:	Od 25 do 29:
	35	47	34

Statistika k tomu dodává: věková křivka sebevražděnosti u mužů i u žen stoupá nejstrměji mezi 20. a 24. rokem života.

Statistika říká dále (čísla nebyla při sestavování tohoto přehledu po ruce), že sebevražděnost mužů svobodných je okrouhle dvakrát větší než u ženatých. To je třetí argument. Dále nelze přejít mlčením poznámku, že sebevražděnost vojáků je větší i z toho důvodu, že sebevražděné pokusy na vojně mají smrtelný výsledek ve větším procentu než u obyvatelstva civilního. Je to skutečnost, že voják umí zacházet se zbraní a že jí má stále při ruce. Na vojně není pokusů otrávit se svítiplynem (největší procento zachráněných v civilním obyvatelstvu) nebo jedy. Protože pak statistika o sebevražděnosti civilního obyvatelstva zachycuje jen sebevraždy dokonané, jeví se nepoměr ještě ostřeji a nepříznivěji pro armádu.

Za zmínku ostatně stojí odkaz na armádu nynějšího Rakouska. V tisku rakouském, zvláště pravicovém, byl po léta samý stesk, že tato armáda není armádou, protože tam není kázně, že je tam samé bratříčkování. Pro tuto úvahu je to symptomem, že v rakouské armádě se socialistickou správou nebylo jistě dovoleno vojáky týrat. Statistika ukazuje:

Rakouská republikánská armáda:

rok:	počet sebevražd vojáků:	To jest: na každých 10.000 příslušníků připadá sebevražd:
1924	33	15
1925	102	50

V těžé době připadlo na 10.000 civilistů v Rakousku sebevražd: roku 1924 celkem 6.5, roku 1925 pak 14.—

Nelze v časopisech uvádět záplavu číslic, jimiž se analyzují případy vojenských sebevražd, teoreticky i prakticky.

Je třeba se obmezit na data základní, jež postačí lidem dobré vůle, aby si alespoň uvědomili, jak už řečeno, že i úřední zpráva může být pravdivá. Na úřadech ovšem je, aby pokus o valorisaci takto nabyté pravdy podporovaly. Přímou tím, že se budou držet pravdy, nepřímou pak tím, že známý povolání činitel si promluví občas s vojenským prokurátorem. Vojenská prokuratura dostane do ruky každý případ vojenské sebevraždy a je pravda, že v každém případě zavádí „trestní řízení proti neznámému pachateli pro zločin nezachování služebních předpisů“, aby mohlo být zjištěno, zda někdo týráním (jež služební řád označuje za zločin) nezavdal příčinu k sebevraždě vojáka.

Toho se hovor povolání činitele tedy týkat nemusí. Několik slůvek do ouška je však na místě tam, kde přijde před soud některý z výtečníků, jak je ukázala občanstvu „cizinecká legie“ v Litoměřicích. Ten rozsudek s ponecháním v hodnosti, s ponecháním ve vojenské akademii a s trestem podmíněným je v moci práva a dotyční, kteří takto uklouzli, sami musí dosvědčit, že zde jde o úvahu teoretickou, která jim nemůže uškodit.

Ta slůvka do ouška by mohla upozornit na paragraf o odvolání do nízké výměry trestu a do podmíněnosti. Protože ten poslední voják i jeho táta vědí, že přijde do kriminálu, kdo obviní nespravedlivě důstojníka. To je v pořádku. Ale všichni se také mají dovědět, že do kri-

dopisy

Dopisy o „Ní“

Milý Peroutko,

jak je viděti z čilé korespondence, která se k seriálu dra O. Rádlá navíjí, nebylo jeho mínění přijato s pocity osvobozujícího rozjasnění. Zdá se, že mladým lidem tu nebylo podáno řešení tak uspokojivé, aby už nemuseli o této otázce ještě dále a jinak přemýšlet, a obávám se, že i mezi rodiči vzbudí jeho články snad ještě větší znepokojení, než by bylo prospěšno. Není snad třeba tu rodičovskou starost posměšně bagatelisovati a viděti v ní jen projev zatemnělé úzkoprstosti. Zájem rodičů o osudy jejich dětí je jistě hlubší a elementárnější než zájem, jaký stačí k napsání elegantně pronášeného článku; tato účast rodičů na životě dětí nedá se v žádných, ani v těch nejbudoucnejších formách budoucích lidských společností ničím utlačit a překonati. Vždy je to bude puditi hledat ten lepší a ušlechtlejší smysl problému spíše v kázni než v libertinaži. Však je to kázeň, která beztak je pod tlakem života a od případu k případu ustavičně porušována; jde tu jen o to, zachovati si k tomuto porušování lidské, rozumné a světlé stanovisko. Tu někdejší, mlaskavě rozkochanou (a v jádře zrovna erotickou!) zálibnost v panně a panictví má tento svět, to se přece rozumí, dávno už za sebou a je schopen na vaudevillové i tragické výstupy pohlavního života pohlížeti s mnohem větší dávkou lidské uvážlivosti a přímosti než tomu bylo kdysi. Neděláme si dnes těžkou hlavu s pannami a panici; nyní tu jsou mužové a ženy, mladí mužové a mladé ženy, mladíci a děvčata.

A tu, myslím, je jistá chyba O. Rádlova článku, že se tu mluví jen „o Ní“ a že nebyl náležitě vzat v počet také „on“. Neboť oni oba si ve své tak tuze prosté tělesné funkci „proměnad určitých sekretů až do urethry“ zasluhují nejen blahovlnné otevřených možností, nýbrž také trochu kritiky. Jak známo, je na pohlavním spojení odjakživa účasten celý lidský pár; ženský element tu má zrovna tak častý podíl jako ten mužský. Není tedy správné dívati se na život pohlaví tak, jako kdyby v tom byla nějaká obzvlášť privilegovaná mužská profese. Ovšem naskýtá se tu rovnou otázka — má-li jíti jen o spravedlivější, rovnoměrnější rozdělení těchto styků — jestli by odložení pohlavní zdrželivosti neznamenovalo u mnohé, dosud zdrželivé mladé ženy jen tolik, že by v tomto konsumu pohlavních rozkoší vlastně snad zdarma a zbůhdarma přebírala na sebe práci prostitutky. Nezavírejme před tím oči, že tento konsum je opravdu zbytečně veliký, že ho není nutné třeba v takovém rozsahu. Ono tu nejde vždycky o tak prostou „tělesnou funkci“, ale u mnohých mužských typů také o jisté funkce duševní, o hraní si na donjuanství, o velmi primitivní ješitnost, o celkem valně nesvědomité projevy chlapáctví, o vyplnění jisté životní prázdnoty, kde se smysl života nevidí lépe také v něčem jiném. A jednou probuzené pohlavní vzrušení je lačné; připočteme k tomu i dnes ještě někdy účinky alkoholu a někdy rovněž i hodně vzněcujícího hromadného ovzduší, a přijdeme jistě k tomu náhledu, že v těchto otázkách pohlavních jde ze značné části o výměnu statků, kde nabídka by se rozhodně nemusela do puntíku řídití poptávkou.

Doba, která si vedle ostatních věcí dala do programu také sport, a kdy mladí mužové nežijí už v pivních buršensaftech, a která se už tolik intelektuálně nevyžívá v lepkavé a horké erotice, může na sobě vyžadovati jistou kázeň. Není-li si konec konců „sedmnáctiletá lyceistka docela jista před Pánem Bohem“, kterážto pověra ji dle O. Rádlá dělí od toho posledního krůčku, je to s ní věru zlé a patrně tu máme co činit s velice erotickým typem; měla by si být také o něco jistější sama před sebou a před svým partnerem. Co by se nám nezdálo

minálu přijde i šarže, která zle zachází s vojákem. Že se stane po právu, i když se nikdo napřed nezastřelí.

Eliminace neschopných lidí ze sboru šarží pomůže i té převážně, ohromující většině důstojníků, kteří se pour l'honneur du drapeau poctivě lopotí na nevděčném kousku jinými vykořisťované parcely, zvané národa role dědičné.

otázky a odpovědi

Kdo je vinen?

V Praze, 7. března 1932.

Vážený pane redaktore!

Mnoho se píše o bídě na Podkarpatské Rusi, méně o tom, jak jí zabrániti pro příští léta, a vůbec ne o tom, kdo je za nynější smutný stav odpovědný. Mně a četným laikům v oboru veřejné správy se zdá, že jde o osobní odpovědnost, že by se měla určit a odhaliti. Když jsem byl v srpnu na Vrchovině, hovořilo se všude mezi lidem o nastávajícím hladu. Rozhodně nebylo těžké pro okresní náčelníky v oněch okresech, aby předvídali dosti přesně, jak se věci v zimě vyvinou. Podali patriční hlášení? Rozhodně bylo povinností guvernéra, aby včas a důrazně zakročil v Praze, neměl-li vlastních prostředků. Stalo se tak? Prostředky, jichž by bylo zapotřebí k zmírnění alespoň nejhorší nouze, představují celkem v rámci státu obnos nepatrný a byly zajisté i za nynějších poměrů dosažitelné. Kde tedy uvízla celá věc, a kdo nesou osobně odpovědnost, za kterou by měli také nést důsledky?

Byl bych rád, kdybyste měl příležitost nám tuto otázku v Přítomnosti osvětliti. V plné účtě

Richard Gibian.

Vážený pane,

pisatel těchto řádků pokusil se v jednom z minulých čísel Přítomnosti určití staré a nové příčiny podkarpatské bídy. Otázka, jak jí zabrániti pro příští léta a koho pohnati k odpovědnosti za dnešní stav, nedá se řešit bez některých výhrad. Podkarpatsko prožívá ještě stále (uměle prodlužované) údobí chorobnosti, což patrně ze sklonů a zájmů velké části staré i mladé inteligence. Je třeba mít na mysli národnostní, sociální, hospodářskou roztržičnost Podkarpatska vůbec a Rusínů zvláště, staré křivdy a nové závislosti. Zde bude ještě dlouho hlavním lékem trpělivá (ne trpná) účast, bez kteréhož poznatku nelze přistoupit k otázce, kdo odpovídá za to, že se státní správa na Podkarpatsku minula svým pravým posláním. Vaše otázky, vážený pane, svědčí, že jste si dobře všiml některých příznačných chyb. Nuže, je pravda, že se už na podzim musilo vědět, že letošní zima bude zvlášť krutá. Loni byla v níže taková neúroda, že bylo třeba podzimní státní osivové akce, již se arcí, jako všeho, zneužilo. Nadto stojí už dva roky téměř všechny pily, horal neměl možnosti doplňovat lesní práci výtěžek svého hospodářství. Není známo, jaké zprávy se dávaly do Užhorodu a do Prahy o nezaměstnanosti, ale poloúřední tisk dokazoval ustavičně, že na Podkarpatsku není ani nezaměstnanosti ani bídy. Pokud se týká guvernéra, přehlédl se patrně, že nejde o úřad výkonný, nýbrž reprezentivní. Dr. Beskid svolal přesto minulý měsíc anketu politických stran a chtěl zorganizovat veřejné sbírky. Narazil na odpor politických úřadů — divná to kapitola, jež byla hodnocena v minulém čísle Přítomnosti.

To jsou zhruba odpovědi na otázky, jež jste vyslovil. K námětům, jež jste měl zřejmě na mysli, bude nutno vrátit se souborněji.

Iv.

nijak obzvlášť samozřejmým a přijatelným u sedmnáctiletého gymnasty, není mnohem lepší u lyceistky, jejíž duševní nezrůvinnost se ještě drobet bojí starodávného pánaboha. A nadělá to nikde žádné škody, budou-li si lyceistky i gymnasté v otázce soulože, abychom to tak klidně řekli, sebou jisti ještě i několik dalších a snad i svých mimostudentských let. Nepochybně, že převážná většina děvčat se miní vdátí, což jest, když se to podaří, také jistý druh životního povolání, životního rozvíjení a kariéry; to přece jen do nějaké míry zavazuje, i v tom, jako ke všemu jinému, musí být kus přípravy. Jisté není panopanenské panenství tím nejzákladnějším a nejgenérálnějším přínosem do manželství, neboť není to zhora jen pohlaví, čím se manželství ztmeluje, ale předmanželská pohlavní zkušenost není pro všechny ty úkoly také zrovna výbavou tou nejspolehlivější. Nemyslím, že by příprava k lidské a manželské osobnosti musela se už v tak časných studentských letech nutně ubíratí promenádami určitých sekretů „skrze ductus ejaculatorius až do urethry ve spojení se soukromým potěšením“, neboť lidská bytost se i v tak mladém věku skládá také ještě i z nějakých jiných orgánů i jiných potěšení. Ovšem, staré pudy jsou staré pudy, ale pohlavní pud je, nechť je doba sebe pokročilejší, určen v základě k rozmnožování rodu a nikoliv k prosperitě továren na zboží gumové; to jest, antikoncepční prostředky nemusejí být nikomu školou předmanželských pohlavních zkušeností a popudem k menší zdržlivosti, než kolik by jí bylo na místě, kdyby takových prostředků nebylo.

Jsem si jist, že zcela jinak než na tu sedmnáctiletou lyceistku dívá se tento svět už na ženu stojící rovnou v prostřed životě, samostatnou a sotva už doufající v manželské vyřešení své existence. O tom tu ani nemusíme uvažovati; určitý ostych, který není bez respektu, nám hned spontánně praví, to že je její soukromá záležitost.

To jest také, co může býti určitou omluvou mužům, když je jim vyčítáno, že bez těch skrupulí, jaké jsou vyžadovány na ženě, vcházejí do manželství, neuloživše si před tím rovnoměrnou zdržlivost. Jisté je v tom kus jejich povrchního zastaralého pašovství; ale vezměme trochu do úvahy, že muž obvykle vstupuje do manželství v hodně pokročilejším věku než žena, že drsnější ovzduší boje o život, a k tomu i chlapeckých pospolitostí a životní bravády doléhá na jejich ješitnost bezprostředněji než na ženu, jejíž pohlavní přitažlivost se může dosvědčovati úspěchy méně fysickými.

Nepochybně větší zdržlivost dívek může býti skoro v přímém poměru se zdržlivostí mladých mužů. Jsem toho dalek, dělati ze sebe nějakého kazatele tvrdé pohlavní čistoty, ale jsem stejně dalek toho, uznati, že by bylo prospěšné na základě moderní antikoncepční techniky usilovněji propagovati libertináž. Právě doba sportu, tělesné výchovy a zvýšené svobodomyšlnosti může ukládati jistou kázeň, totiž rozvahu a nepřečehoňování otázky pohlavní v letech, kdy je spíše jen projevem intelektuální zvědavosti než imperativní samčí či samiččí potřeby. Jsou ovšem vždycky typy význačně erotické, časně probuzené, vydrážděné a lačné; tu libertináž je pak spíše projevem slabosti a bezmoci než nějaké nové a svobodnější mentality.

Josef Čapek.

Liběšice, 13. III. 1932.

Vážený pane redaktore,
mám ze všech těch úvah o „Ní“ dojem, že plujeme na mělčině. Autor článku „Ona“ snaží se podati rozbor nového po-

měru lásky a sexuality, upozorňuje na zjevy, které v současné společnosti svou mnohostí nebo novostí zvláště upoutávají. Zatím dopisující čtenářstvo bylo zachváčeno nesrozumitelnou horečkou, která svědčí o tom, že nemají diskutovanou otázku ani pro sebe rozřešenu a zdůrazňováním jednoho nebo druhého stanoviska maskují svoji vlastní otázku.

I když nelze souhlasiti se všemi závěry článku „Ona“, lze přece jen vítati tento podnět vyrovnati se s problémem, který je řešením a hledáním styčných bodů poměru láska-sexualita, snahou naléztí výslednici hodnou člověka. Je stejně bezpodstatné volání po vzdušných zámcích lásky, jako obavy z její mechanisace. Extrémy nejsou směrodatné, třeba upoutávají pozornost, neboť velké gros je si jisté vědomo vážnosti sexuální otázky. Ta většina chce opravdu nový, člověčský život; ne nadčlověka, ale také ne to, co lze těžko k člověku připodobniti. A tu jsme u otázky hospodářské, která by měla dojíti patřičné pozornosti ve studii „Ona“.

Dnešní mladý člověk není hospodářsky situován pro založení rodiny, o tom snad není pochyby. Marně se uvádějí případy několika jedinců, když velká většina je v situaci opačné. Ta většina, to jsou mladí dělníci a úředníci, jichž se problém lásky dotýká nejen ideově, ale i hospodářsky. A to není nedostatek idealismu, jestliže vedle sebe stavím lásku a hospodářské poměry; je to smysl pro skutečnost, přes níž nelze přejíti. Je nutno také v tomto zorném úhlu se dívati na nový poměr mladých lidí, který považují zčásti za přízřivobení se hospodářské situaci.

Bylo by opravdu na čase, aby mladí se zajímali o otázky hospodářské, svým ideám dali podklad lidsky existenční. Tvořme nového slušného člověka v slušném hospodářském rámci, vyzdvihneme člověka, chceme-li zachrániti ideály.

V opravdové účtě

J. Hojdar.

různé

5. číslo časopisu „Lidská práva“ obsahuje tyto články: Pomozte karpatoruským dětem. — Dr. G. Winter: Odbrojevaci konference v Ženevě. — Dr. Ludovít Bazovsky: Lučenský případ. — Dr. Bedřich Solařík: K otázce homosexuelní. — Neslušná žurnalistika. — Tuří Paseky. — Demokracie na postupu — Týrá se dále?

Jensenův románový cyklus DLOUHÁ CESTA, pravý skvost severských literatur, byl dokončen. Je to úchvatné vylíčení věčné pouti lidských generací od pravěku až do dnešního dne, grandiosní obraz vývoje lidské civilisace. Cyklus se skládá ze šesti dílů (ZTRACENÁ ZEMĚ, LEDOVEC, NORNE GAEST — LOŇ, TAŽENÍ CIMBRŮ a KRIŠTOF KOLUMBUS) ve vzorném překladu M. Krausové-Lesné a E. Waltra. Upozornujeme na leták fy B. M. Klika, připojený k dnešnímu číslu našeho časopisu.

VOSKOVEC A WERICH

zpívají slágy ze zvukového filmu Pudr a Benzin výhradně na deskách ULTRAPHON

A 10355 Foxtrot o mravencích. Ze zvukového filmu „Pudr a Benzin“. * Polonaisa z revue „Golem“.
A 10362 Nikdy nic nikdo nemá. Foxtrot ze zvuk. filmu „Pudr a Benzin“ a revue „Golem“. Ezop a brabeneč. Ze zvuk. filmu „Pudr a Benzin“.

Velký výběr

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

K. Vagner. Brno-Česká 16.

nové knihy

Bedřich Hlaváč:

František Josef a počátky politického života v Čechách*)

Mezi domácími aristokraty pak byla celá řada lidí velmi vzdělaných a ti sledovali bedlivě hnutí v lidu v Čechách. Poznali, že sociální odpor proti šlechtě co takové v lidu je do té míry mocný, že návrat k poměrům předřížňovným bude trvale nemožným, a bylo mimo to mezi nimi politiků dost a dost, kteří si přiznávali neschopnost Vídně postavit Rakousko na zdravé základy. Nelze ani tvrdit, že by tehdejší šlechta pracovala ruku v ruce s Windischgrauzem pro návrat k feudálnímu poměrům a ani Schwarzenberg nezástal na Malé straně bez opovice. Šlechta bylo jistě trpké, když byla zbavena všemocného postavení předrevolučního, ale je nesporno, že dovedla dívat se na vývoj věcí správněji než Vídeň. Především tedy vyčkávala a hleděla nabýt vlivu politického doma, zejména když Palacký a Rieger stáli o společný postup. Cím víc ve Vídni se pracovalo v duchu velkoněmeckém a velkorakouském, tím více šlechta poznávala, že by v tom velkém moři Velkoněmecka a Velkorakouska přišla doma o poslední zbytek svého vlivu politického a proto se ráda přidala k zásadám Františka Palackého a Riegra, jež horovali pro federalism, pro zvláštní samostatné postavení zemí českých v rámci Rakouska. Pro třídu lidí, která se nemohla a nechtěla hlásit k určitému táboru národnostnímu, zdály se zásady federalistické nebo státoprávní nepřijatelnější. Jak Palacký tak Rieger toto stanovisko šlechty znali a nekriticky asi zejména státnickému rozmyslu Palackého, máme-li za to, že chtěl šlechtu právě touto obojakostí přivábit k politické spolupráci. Jeho zeť byl v té otázce s počátkem mnohem skeptičtější. Rieger věděl, že tímto způsobem dostane do svého tábora živly hodně jeho zásadám cizí; přijde řada ryzců Němců, nezajících ani českého slova, jimž zemaní a zmohutnění českého národa nebude nikdy vhod. Svobodomyšlný mladý idealista věděl, že tu budou lidé, kteří nesdílejí jeho kromerízký názor, že všechna moc pochází z lidu a kteří neporozumí jeho heslu „Nedejme se“. Ale Palacký trval na svém, že nelze svádět politickým náčetníkům boje tak vážné na dvě fronty a že je netaktické vylučovat z vlastních řad živly, který na reformaci Rakouska má stejný zájem jako všechnen ostatní národ. Vždyť Palacký, zase proti názorům Riegerovým, doufal, že bude možno proti Vídni spojit se s domácími Němci, když vedoucí intelektuálové pražští Egon Ebert, Alfred Meissner, Moritz Hartmann stáli v prvních počátcích hnutí na straně české. V tomto boji o základní lidská a politická práva nemohlo dojít k stanovení určitého poměru mezi českým národem a Vídni. Problém byl nejrůznějšími snahami a potřebami komplikován a nutno doznati, že nebylo pevných cílů programu, jako ve Vídni tak i v Praze. V Praze se cítila živelně potřeba oprav, potřeba revoluce. Když došlo k ní, scházel cíl, scházel přesný program. Proto byla pražská revoluce národně politicky tak bezvýsledná. Mění vůdci pražského hnutí nebylo jednotného rázu a jednotného chťení. Na opravy sociální nebylo jistě ještě dost zralosti. Do popředí dral se život občanský se svými politickými a národními požadavky ale v popředí občanského živlu byla také — šlechta, která přec nemohla přáti mluvíci měšťáckých vrstev, jelikož vše, čeho se občanstvo domáhalo, bylo se splnit výhradně na úkor výsad, v jichž držení byla právě šlechta. A šlechta na konec měla na pláncích Schwarzenbergových víc zájmu, než na cílech Riegra, Braunera a Trojana.

Dvůr nepovažoval českou revoluci za samostatnou — Windischgrauzovi byla revoluce revolucí, lhosejnost, kde se projevila: ať už v Itálii, Praze, Vídni nebo v Budapešti. Vzal na sebe úkol potlačovače revoluce, nechtěl se s ní setkat kdekoliv. Jen na italském území musel ponechat vedení Radeckému. Schwarzenberg, který až do vídeňské revoluce byl v Itálii a poměry tam dobře poznal, při naprosté účte k Radeckému nebyl s jeho působením spokojen. Byl mu příliš starý a neměl než ty své bodáky. Jiného porozumění pro italskou revoluci starý maršál neměl přes to, že v Lombardsku zřídil největší část svého života. Když pak ve Vídni se dostal k ohromnému vlivu generální pobočník hrabě Grönne, který bezohledně řídil i v nejvyšších místech vojenských, Schwarzenberg mu pomáhal odstřílet i starého maršálka Radeckého. Stanovisko Schwarzenbergovo bylo dost pochopitelné. Nemůže být ani nejmenší pochybnosti o tom, že tento obratný aristokrat měl pro poměr italské daleko větší pochopení než pouhý voják Radecký. Oba mohli být jednotni pouze v neúspěšném přesvědčení, že severní Italie musí za všech okolností zůstat Rakousku. Schwarzenbergovi však při úvahách Radeckého o možnosti pacifikace Italie scházela složka diplomatická: čistě vojenská, jak ji prováděl skoro devadesátiletý maršál mu nestačila. Ze pro tuto akci nestačila ani diplomacie, Schwarzenberg ovšem nesnil. Ale z jeho postupu přec je jen patrné, že zcela jasně poznal rozdíl mezi revolucí italskou a ostatními revolucemi, jež tenkrát současně obtožovaly existenci Rakouska. Schwarzenberg znal lidi, kteří měli hnutí protirakouské v Itálii, a poznal lidi ve Vídni, v Praze a v Budapešti. Vůdci italské revoluce byli skoro vesměs státníci, lidé velkého humánu a vědomě pracovali k osvobození od Rakouska. Tato stránka národního hnutí byla rozhodující a proto Schwarzenberg chtěl působit

i nevojeny, doufal, že se mu přec jen podaří Vlchy získat. Nahradil tedy Radeckého v úřadě generálního guvernéra bratrem císařovým Maximiliánem. V Čechách této složky revoluční nebylo, nemohlo být. Chtl tedy revoluci pražskou potlačit policejné vojensky. Jinak vyměřeno české revoluci jen tolik úspěchů, co jich dosáhla revoluce vídeňská až na kabinetní list o jazykové otázce v Čechách, jehož praktická i právní cena byla ostatně víc než pochybná. Schwarzenberg vystihl dobře, co pražské revoluci scházelo, aby s ní byl musel naložit jinak než s rebelií vídeňskou. Tak se stalo, že se brzo národní ráz české revoluce srovnal s revolucí rakouskou, vídeňskou. Kdyby česká revoluce 1848 byla měla ráz bližší maďarské, která stejně jako italská pracovala na osamostatnění od Rakouska, byl by Schwarzenberg musel postupovat jinak. Když však pražská revoluce byla bližší vídeňské, byla porážkou Vídně skončena a potlačena. K pacifikaci Vídně a Prahy měl dvůr kromerízký parlament a nechal si tam vybijet bojovnost „revolučních“ snah. Jakmile však se cítil režim dosti silným, vzal národům i tuto hračku, rozebral parlament a vrátil se posílený k naprostému absolutismu.

František Josef nemohl poznati snahy českého národa a nepovažoval tudíž český národ za takovou hodnotu, kterou by se musel zabývat zvláště. Občanský živel, který se hnal do popředí, nebyl organizován a mimo požadavků jazykových, jež vláda slíbila vyříditi cestou administrativní, neměl tvořivého programu. Císař si byl vědom, že s Čechy „bude hotov“. Šlo mu už, jak jsme poznali i z jeho dopisů matce, aby vládl sám, absolutně, co jediný pán. To se mu po zdolání revolucí více méně podařilo a dafilo, dokud měl k ruce Schwarzenberga a později Kübecka. Vojenská reakce, o kterou se výhradně opíral, udržela mu tuto autokracii. Neměl ani nutnosti ani příležitosti seznat snahy a potřeby českého lidu. Císař a jeho okolí málo se starali o všechny tyto zjevny: pro ně byla to revoluce, vzpouara a ta musela být potlačena. Když bylo zase ticho, když nastala reakce zase ani císař ani Schwarzenberg nepřemýšleli o tom, co se v Praze dělo. Nikomu nenapadlo lámati si hlavu tím, co se děje v duši národa, který už revoluci prodlál, a to revoluci, která na konec přec jen dovedla získat úspěchy. Bylo jim to vše cizí a ke všemu inferiorní, politický vauer českého lidu byl tenkrát ještě příliš nízký. Šlo o buržoasii a česká buržoasie byla v začátcích vůbec. Pražská buržoasie ve své zdrcující většině byla německá, alespoň německy mluvící. Zemědělský lid český, jádro národa, byl ovšem český, vlastenecky uvědomělý, ale politicky primitivní skoro úplně pod vlivem německého úřednictva a pod knoutou reakce. Proto si ve Vídni namlouvali, že lid je spolehlivý a jen několik pražských rebelantů z inteligence je původcem nespokojenosti. Tu, zdálo se, jim stačí zastrašit osudem Havlíčkovým a řady jiných. Zatím se český lid i když musel mlčet začal dívat na Vídeň a na vše, co odtamtud přicházelo, hněvivě a nepřátelsky; cítil, jak je Vídni cizí a Vídeň stávala se i Čechům cizí. I císař, císař pán. Kdežto vídeňská revoluce byla sledována s napětím v Praze a v celých Čechách, kdežto na vídeňské revoluci se rozdmychalo citění české — rok na to, žil český lid už životem svým vlastním bez dřívějšího zájmu na Vídni.

Za celou dobu prudké reakce neměla Praha, neměly Čechy s Vídni žádných reakcí politických a ještě méně národnostních. Ve Vídni bylo tisíc starostí s Maďary a Itálií a jen jaksi mimochodem děly se pokusy o správní reformu, vlastně o organizaci veřejné správy. František Josef pomoci Ruska zjednal ticho v Uhrách, ale s Itálií se valně nevedlo. Muselo dojít k válce a došlo. Piemont dostal posilu ve Francii, až došlo k porážce u Solferina.

Císař a jeho okolí pochopilo přec jen význam této porážky. Porážen byl pouze František Josef osobně a celý jeho systém. Italská posice Rakouska byla do té míry zeslabena, že už ani císař nevěřil v trvání posledního zbytku rakouského panství v Itálii.

Ale jak změnit systém, především doma, v Rakousku, v Uhrách, kde Maďaři zůstávali v prudké opozici proti Vídni. Nebyl tu již Schwarzenberg; co tu bylo, nebyli lidé kvalit. Ostatně císař cítil, že i v kruzích jemu naprosto oddaných panuje velká nespokojenost. V německých zemích skoro vsude zaváděna lepší vnitřní správa a čím více František Josef trval na udržení posice své v Německu, tím více Prusko pracovalo proti Rakousku všemi prostředky a mezi nejučinější prostředky patřil zubožený stav habsburské monarchie. Armáda byla poražena, ve vnitřní správě naprostý rozklad a diletancké pokusy urovnati národnostní spory bez výsledku, hospodářská a finanční situace k zoufání. Kdyby byl František Josef duševně do té míry vyspělým, aby si po prvním desetiletí své vlády po porážkách na všech stranách utržených, byl mohl učiniti správný obraz své říše a poměrů v ní nastalých, byl by jistě došel k nějakému zásadnímu názoru o svém poměru také k národu českému. Ale té možnosti nebylo. František Josef zůstával stále ve stejném postuředí, a po Schwarzenbergovi a Windischgrauzovi byli kolem něho lidé, kteří nechápali evropskou situaci a neviděli, jak se musí neodolatelně vyvinouti poměr Rakouska k Prusku a Německu vůbec, a nevzdávali se přesvědčení, že je možno, ba nezbytno udržeti primát Rakouska ve Velkém Německu. Veřejné mínění u císaře stejně neplatilo jako tisk a literatura. Bylo mu lhosejnost, co ti „škrabáci“ píšou. Doma se konfiskovalo, co vyšlo v Německu, se prostě zakazovalo. Nějaké hnutí nemělo pro něho významu. Doufal, že se svými vojáky vystačí na vše. Nedá se zjistiti, kolik viny na té mentalitě mladého mocnáře připadá české šlechtě: byli to skorem výhradně aristokraté z Čech, kteří byli jeho rádci, a ti přece znali dobře náladu v Čechách a mohli císaře tedy poučiti. Zůstane pro všechny časy nezodpověděnou otázkou, přezírali-li tito lidé české otázky proto, poněvadž císař si nepřál nějakou jejich úpravu, anebo přezírali císař tyto problémy hlavně proto, poněvadž jeho rádcové z Čech pocházející na důležitost úpravy poměru k Čechům nekladli žádnou váhu.

*) Z knihy František Josef I. Život, povaha, doba, která začala vycházeti v sešitech u fy Fr. Borový v Praze.

TAKOVÝCH

100.000 hesel
takových 4242 sloupců
takové 2 díly

takové 2 díly

80 Kč

2 díly kompletní
za pouhých
těl na 4 měs. splá ky u všech knihkupců.

Nakladatel B. Kočí, Praha I., Masarykovo
nábř. 14. 8. Objednávám Nauč. slovník za 80,-,
poštou 85,-. Zaplatím:

Adr.

angl. polní maršál, účastník svět. války,
1919/20 velitel rýnské armády.
Roberval [roberval] Gilles Pers. de
(1602-75), fr. fyzik, geom. a matematik.
Díleč práce o cykloklád, o kvadraturách
paraboly vyšších stupňů.
Robespierre [robespjér] Max mil. (1758
-94), fr. revolucionář, zutřívý jakobín,
převodce hrůzovlády, dal popravit Dantona;
sám skončil pod gilotinou 2. VII.
1794 i se svým bratrem R. Aug. Jos.
Robida Ivan (*1871, Lublani), slovin lékař,
prinář neurol. a psychiatr. odd. nemocnice
v Lublani, odd. spisov. a propagátor
protialkoh. hnutí. Naps. tragedii *Erazem
Tatenah*, dram. *Kože ob potí a l.*
Robla, druh umělého hedvábí.
Robin Hood [r*o*bin hud], angl. národní
hrdina, opěvovaný v baladách XIV. stol.
Robins [r*o*binz] Benj. (1707-51), angl.
inž. a matemat., učil prvý balist. kyvadla,
vynikl v opěvňov. pracích a dělostřelbě.
Robinson [r*o*binz] Agn. Mary (1758
-00), angl. básnička, sv. angl. *Sapfo*.
Robinsonáda, dobrodružnost, dobrodružná
knihka nebo četba vůbec, v jaké si libuje
mládež po dobé pohádek a před dobou
mládežtv. idealismu. V. *Robinson Crusoe*.
Robinson Crusoe [r*o*binz], prosa, Defoeovy
sp., lež jediný ze všech knih doporučuje
Rousseau svému Emilovi. Má velkou
výchov. cenu zejm. pro probuzení zájmu
o tělesné práce. Srv. *Robinsonáda*.
Robinsonův mliskový kříd, v *Anemometr*.
Roblin, os. Kuchařik, p. o. Smělov, I., C.
Roboám, z hebr., rozmnožitel lidí; žid. král
(975-958 př. Kr.) syn a nástup. Saalom.
Robot-a, nucená, bezplat. práce poddaných
bud na statečích vrchnosti (r. *soukromá*),
nebo pro stát (r. *veřejná*). R-y soukromé
byly čím dále tím více zvyšovány, takže
musely býti upravovány r-ními patenty
z r. 1680, 1717, 1738, 1775 a 1781; r. zru-
šena u nás 31. VIII. 1848. R-y státní
(stavění silnic, mostů, poskytování pří-
pěží a l.) nahrazeny daněmi.
Robosky, 613 ob. p. o. Jičín. Župa IV. C.
Robustní, z l. silný, mocný, mohutný.
Roca, Cabo da, mys na Pyren. poloostrově,
nejz. výběžek E., 10 km z. od Lisabonu.
Rocaille [rokál], fr., um. leskně vyloučená
mušlemi, zkameněla. a drobn. kamením,
kdysi oblíbená ozdoba parků a zahrad.
Rocca Gino (*1892, Mantua), it. spisov.
románů a divadel. her; t. divad. kritik.
Rocco Alfr. (*1875, Neapol), význam. it.
národohosp. prof. univ. v Římě a předs.
poslan. sněmovny. *Diritto commerciale*.
Roccolo, it., zařízení na hromad. chytání
táhnouc. ptačtva; zneužíváno zvl. v It.
Rockendorf, p. o. Mar. Lázně, 2. VII. C.
Rockefeller [r*o*kfelr] John Dav (*1839),
am. průmyslník, ovládl veš. světoběžný
obchod v Am. nejbohat. muž světa; 1921
odhadovaly se jeho roč. příjmy na 500

KU GOETHOVÝM OSLAVÁM

Johannes Urzidil:

GOETHE IN BÖHMEN

266 stran, 40 hlubotisk. vyobrazení. Váz. Kč 72.25

Dílo, v němž jsou po prvé německým autorem shrnuty Goethovy hluboké vztahy k Čechám, které v letech 1785—1823 neměně než sedmnáctkrátě navštívil a kde ztrávil skoro 3 léta v nejvýznačnější době svého života a tvorby a kde navázáním četných přátelských styků zapůsobil i na český duchovní život.

OBJEDNACÍ LÍSTEK

Z knihkupectví Fr. Borový, Praha II, Národní tř. 18
objednávám:

Urzidil: GOETHE IN BÖHMEN

Účet vyrovnám složenkou.

Jméno a přesná adresa.

BASSOVA VESELÁ KNÍŽKA

Klapzubova jedenáctka

s kresbami JOSEFA ČAPKA
vychází tento týden již v pátém vydání.

Brožovaná Kč 15,-, vázaná Kč 27,-

U všech knihkupců!

Fr. Borový, nakladatelství, Praha

DVĚ NOVINKY TÝDNE

GOLOBEK & VALENTA

Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě

V grafické úpravě E. Milena. 192 stran. Brož. Kč 24.—, váz. Kč 34.—

VÍTĚZSLAV NEZVAL

Milenci z kiosku

Lyrická komedie o 3 obrazech. V grafické úpravě, s obálkou a třemi návrhy scén arch.
B. Feuersteina. Stran 200. Brožované Kč 30.—. Hra Stavovského divadla v Praze.

Fr. Borový, nakladatelství Praha II, Národní tř. 18

U V Š E C H
K N I H K U P C Ů